Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

– .....II Afrika en de VOC: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1806

– .....II Africa and the VOC: maps, plans and topographical drawings, 1590-1806

63 ....Zuid-Afrika, de Kaapkolonie / South Africa, the Cape Colony

63 .... Gerard van Keulen, [1704-1720] :
Het / Zuyder deel van / Africa / Vertoonende 't Land van de Caffres / Als meede Terra del Natal / met alle zijne Rivieren en Zeekusten / Int groot.
The / Southern part of / Africa / Showing the Land of the Kaffirs / As well as Terra Natal / with all its Rivers and Coasts / To a large scale.

64 .... [Caspar van Weede, ca./c. 1654] :
[Kaart van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].
[Chart from Saldanha Bay to False Bay].

65 .... [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
[Kaart van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].
[Chart from Saldanha Bay to False Bay].

66 .... [Caspar van Weede, ca./c. 1654] :
[Kaart van de Valsbaai en Tafelbaai tot Dasseneiland].
[Chart of False Bay and Table Bay to Dassen Island].

66 .... [Anoniem/Anonymous, 1650-1670] :
Copye van een afteykeninge ouergesonden bij Nicolaes van Baccum. / Vertonende het Vlackelandt voor de Tafel ende Leeuwenberg [...].
Copy of a depiction sent by Nicolaes van Baccum. / Showing the Flat land before the Table Mountain and the Lion's Rump [...].

67 .... [Aert Gijsels, 1638] :
Cabo de Boa Esparansa.
The Cape of Good Hope.

68 .... [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
De Tafel Bay geleegen aende Cabo de Bona Speranca, op 34 Graden.
Table Bay, situated at the Cape of Good Hope, at 34 Degrees.

69 .... [Johannes Vingboons, 1665-1668] :
[Kaart van de Tafelbaai].
[Chart of Table Bay].

69 .... [Caspar van Weede, 1652-1653] :
Affteijckening van de Taeffelbaij [...].
Depiction of Table Bay [...].

70 .... [Caspar van Weede, 1653] :
[Ontwerp voor het Fort de Goede Hoop].
[Design for Fort de Goede Hoop].

70 .... [Caspar van Weede, 1653] :
Fort de goede hope.
Fort de Goede Hoop.

71 .... [Caspar van Weede, ca./c. 1654] :
[Kaart van de Tafelbaai].
[Chart of Table Bay].

72 .... [Caspar van Weede, 1654] :
Redout Duijnhoop.
The Redoubt Duijnhoop.

73 .... [Caspar van Weede, ca./c. 1654] :
[Plattegrond van het fort en de Compagniestuin].
[Plan of the fort and the Company Garden].

73 .... [Johannes Vingboons, ca./c. 1665] :
Aldus Verthoont hem de Tafel Baij Geleegen aen Cabo de Bona Speranca.
Thus appears Table Bay Situated at the Cape of Good Hope.

74 .... [Pieter Potter, ca./c. 1656] :
[Kaart van het fort en de Compagniestuin].
[Plan of the fort and the Company Garden].

Deel 3.1 / Part 3.1

75 .... [Pieter Potter, ca./c. 1660] :
[Plan van het fort en de Compagniestuin].
[Plan of the fort and the Company Garden].

76 .... [Pieter Potter, ca./c. 1656] :
[Plattegrond van het fort].
[Plan of the fort].

76 .... [Pieter Potter, ca./c. 1656] :
[Plattegrond in opstand van het fort].
[Elevation plan of the fort].

77 .... ABeeckman ad vivium pinxit, [1657-1658] :
[Gezicht op het fort en de Tafelberg].
[View of the fort and Table Mountain].

78 .... [Zacharias Wagenaer, ca./c. 1663] :
Grondt-teijckeningh / van dit voorwerck 'twelck aende Noort zijde van't / fort de Goede Hope aen de Caep de bonne Esperance leijt [...].
Plan / of this outwork which is situated on the North side of the / fort of Goede Hope at the Cape of Good Hope [...].

79 .... [Hendricq Lacus, ca./c. 1665] :
[Projectplan van een nieuw fort].
[Project plan for a new fort].

80 .... [Anoniem/Anonymous, ca./c. 1691] :
[Plattegrond van het Kasteel].
[Plan of the Castle].

80 .... [Elias van Staden], 1710 :
T Casteel aan Caap / de Goede Hoop.
The Castle at the Cape of Good Hope.

81 .... E v. Stade, 1710 :
Cabo de goede Hoop 1710.
The Cape of Good Hope 1710.

82-83 .. [Pieter Potter, 1657] :
[Kaart van de Valsbaai tot de Tafelbaai].
[Map from False Bay to Table Bay].

V Afrika / Africa

Atlas Maior

nationaalarchief

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen

KNAG

Terra de S. Thomas
Cabonas Antropha
Les Chaincanquas
Les Manicamquas
Les Maisaquas
Les Cochequas
Les Ouriovas
Les Vtiquas
Les Quiriquas
Les Quiriquas
Les Barretos
Les Barretos
Les Caquas
Les Caquas
Les Pokomanes
Les Pokomanes
Les Pokomanes

Caeffelbay
Soutbay
bay Falta
bay de Saldanha

blad / sheet 64:

Nationaal Archief, 4.VEL 168.

[Caspar van Weede, toegeschreven, ca. 1654] :
[Caspar van Weede, attributed, c. 1654] :

[Kaart van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].

[Chart from Saldanha Bay to False Bay].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 74 x 51,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 74 x 51.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [links] een legenda bij een VOC-monogram en de letters A t/m E :
Explanations: [left] a key to a VOC monogram symbol and the letters A to E :

[VOC-monogram] Taeffelbaij.
a. Houtbaij.
b. Baij falsa.
c. Robben Eylant.
d. Dassen Eijlant.
e. Baij de Saldanha.

Deze vroege overzichtskaart en de twee volgende tonen het kerngebied van de VOC aan de Kaap tijdens de eerste decennia na de vestiging in 1652: het gebied van de Valsbaai en het Kaaps Schiereiland in het zuiden (boven) tot aan de Saldanhabaai in het noorden. Ze werd mogelijk vervaardigd door de assistent en latere secretaris van de Politieke Raad Caspar van Weede, die in deze beginjaren aan de Kaap diverse kaarten heeft gemaakt. Jan van Riebeeck stuurde dit kaartblad in 1654 naar patria, waar Johannes Vingboons het ongeveer tien jaar later kopieerde (blad 65). De afstanden, onderlinge verhoudingen en exacte vormen van onder meer het Kaaps Schiereiland en de Saldanhabaai zijn echter niet correct; zie ter vergelijking bijvoorbeeld de kaart op blad 202, die enkele jaren later werd vervaardigd.

This early general map and the two following show the core area of the VOC at the Cape during the first decades after its establishment in 1652: the area of False Bay and the Cape Peninsula in the south (top) as far as Saldanha Bay in the north. It was possibly made by the Assistant and later Secretary to the Political Council, Caspar van Weede, who made various maps at the Cape in the early years. In 1654 Jan van Riebeeck sent this map-sheet to the Republic, where Johannes Vingboons copied it about ten years later (sheet 65). However, the distances, mutual relations and exact shapes of such places as the Cape Peninsula and Saldanha Bay are not correct; for a comparison see for example the map on sheet 202, which was made a few years later.

blad / sheet 65:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.35.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

[Kaart van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].

[Chart from Saldanha Bay to False Bay].

Schaalstok van 5 Duijtsche Mijle 15 in Een graedt =
[ca. 1 : 347.700].
Scale-bar of *5 Duijtsche Mijle 15 in Een graedt* =
[approximately 1 : 347,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47 x 69 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Niet alleen Johannes Vingboons baseerde zich op het vorige blad; ruim 70 jaar later kopieerde zelfs François Valentijn de intussen zeer verouderde kaart van Caspar van Weede nog in deel V-B van zijn befaamde overzichtswerk *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, dat in 1726 verscheen.

Johannes Vingboons was not the only one to base himself on the previous sheet; a good 70 years later even François Valentijn still copied Caspar van Weede's map, meanwhile very out-of-date, in Volume V-B of his famous general work *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, which appeared in 1726.

blad 66 boven / sheet 66 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 176.

[Caspar van Weede, toegeschreven, ca. 1654] :
[Caspar van Weede, attributed, c. 1654] :

[Kaart van de Valsbaai en Tafelbaai tot Dasseneiland].

[Chart of False Bay and Table Bay to Dassen Island].

Schaalstok van 15 Duijtse mijlen 15 in een graet =
[ca. 1 : 819.500].
Scale-bar of *15 Duijtse mijlen 15 in een graet* =
[approximately 1 : 819,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 31,5 x 42,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 31.5 x 42.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Afgaand op het handschrift zijn naast deze nogal eenvoudig uitgevoerde kaart met een deel van de kusten van de Valsbaai en de Tafelbaai, ook de plattegronden van het fort en de tuin op blad 73 boven en van de redoute Duijnhoop op blad 72, alsmede de kaarten van het Robbeneiland (blad 210) en Dasseneiland (blad 218), door één en dezelfde tekenaar vervaardigd. Die vier andere kaarten dateren alle van 1654. De hier getoonde kaart, die twee jaar later naar patria werd verzonden, is wellicht gelijktijdig met de andere gemaakt. De auteur zou in dat geval eveneens Caspar van Weede kunnen zijn.

Judging from the handwriting, both this rather simply executed map with a part of the coasts of False Bay and Table Bay and the plans of the fort and garden on sheet 73 top and of the redoubt Duijnhoop on sheet 72, as well as the maps of Robben Island (sheet 210) and Dassen Island (sheet 218), were made by one and the same draughtsman. The latter four maps all date from 1654. The map shown here, which was sent home two years later, was probably made at the same time as the others. In that case the author could well have been Caspar van Weede.

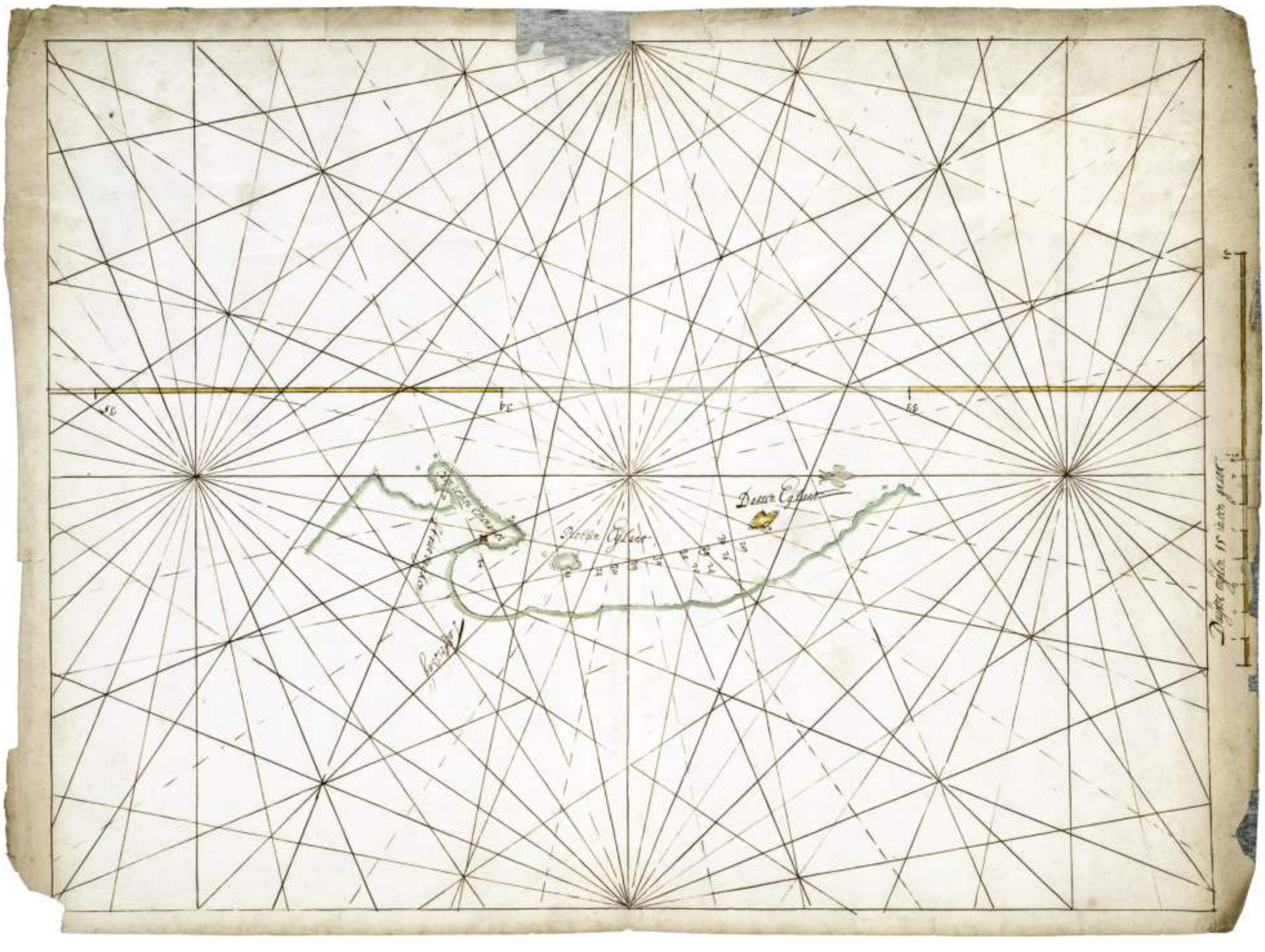

Bijschriften: pag. 65 / Captions: p. 65

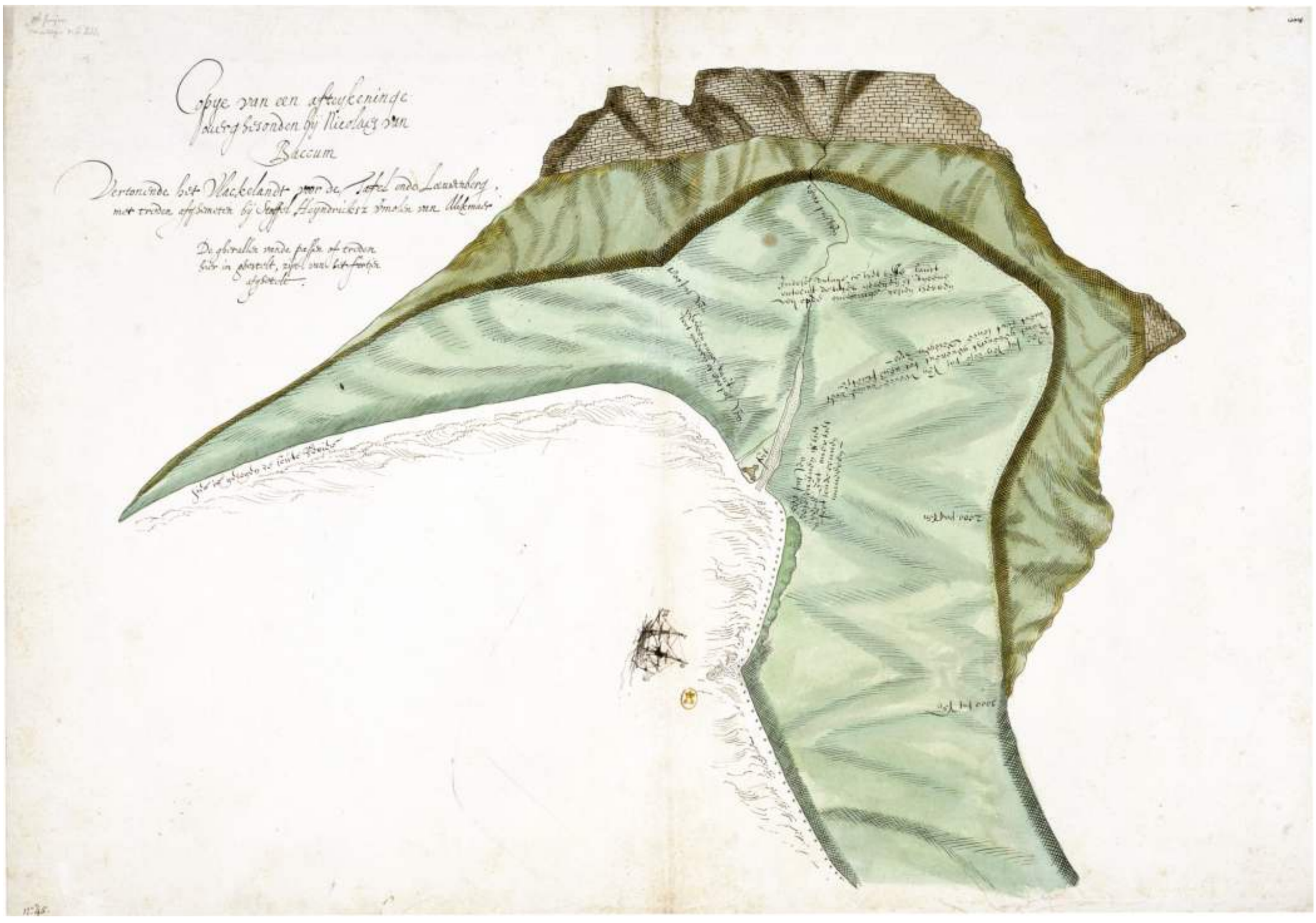
Copye van een afteykeninge
Vertonende het Vlackelandt voor de Sluys onder Lauwerberg,
De ghestelde merke passen als tevoren
Dese is gheteykent de seuste Steenen

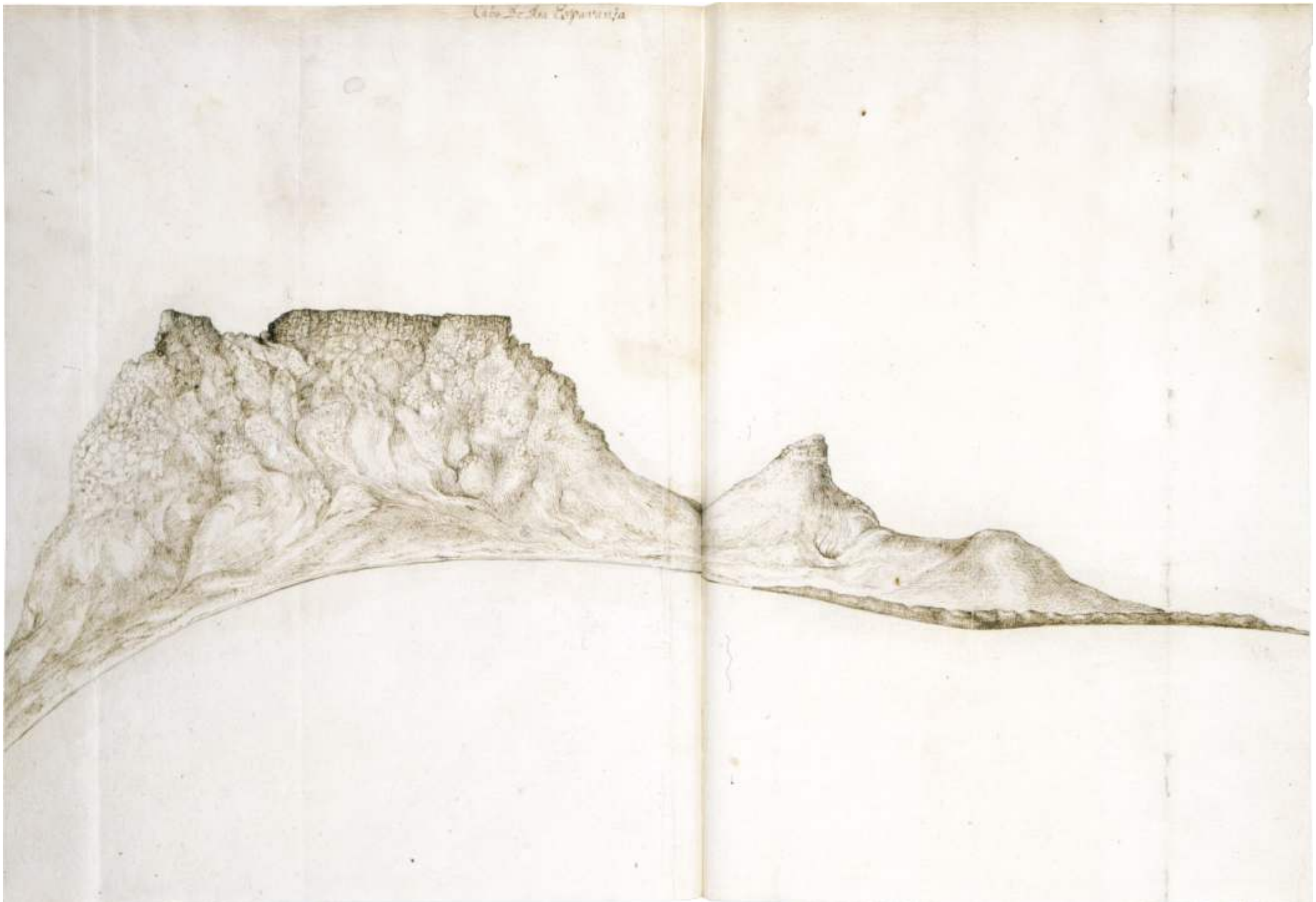

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-3a-b, I-5a-d, 1-6 III).

Kaapstad (Cape Town) en omgeving. Plannen van de VOC om een verversingspost aan de Kaap te stichten bestonden al in een vroeg stadium. Een eerste serieus onderzoek naar de mogelijkheden van de Tafelvallei voor een permanente vestiging werd in 1620 uitgevoerd door admiraal Nicolaes van Baccum tijdens de heenreis van zijn vloot naar Oost-Indië (blad 66 onder). Zoals in het inleidende hoofdstuk beschreven, werd dit plan een maand later doorkruist door de inbezitneming van de Kaap namens de Engelse Kroon door de kapiteins Humphrey Fitsherbert en Andrew Shilling, als reactie op de Nederlandse plannen. Het duurde daarna tot 1648 voordat het idee van een vestiging weer werd opgepakt. Directe aanleiding was een zeer positieve rapportage over de Tafelvallei, de *Remonstrantie* van de hand van Leendert Jansz en Mathijs Proot. Onderkoopman Jansz had na de stranding in februari 1647 van het schip de *Nieuw-Haerlem* op de noordoever van de Tafelbaai met zijn mede-opvarenden ruim een jaar in het ter plekke opgeworpen fortje Zandenburg gebivakkeerd en op de lading van de *Nieuw-Haerlem* gepast totdat de retourvloot van Wollebrant Geleynsz de Jongh hen begin 1648 kon oppikken.

In 1651 werd definitief besloten tot de vestiging aan de Kaap en als eerste commandeur werd Jan van Riebeeck aangesteld. Na zijn aankomst in de Tafelbaai in april 1652 begon hij volgens opdracht aan de bouw van een fortje en de aanleg van een groentetuin. De bladen 68-81 beschrijven de ontwikkeling van de 'Caabse Vleck', zoals de nederzetting tot laat in de achttiende eeuw werd genoemd, tot omstreeks 1700, met onder meer de aanleg van verdedigingswerken en van de Compagniestuin in de Tafelvallei en de eerste uitleg van de plaats. Het uitgeven van percelen land aan vrijburgers vanaf 1657 leidde tot een vergroting van het agrarisch gebied, die op de bladen 82-88 wordt geïllustreerd. De verdere uitbreiding van de verdedigingswerken in de Tafelvallei in de achttiende eeuw wordt behandeld op de bladen 90-129, gevolgd door de stedelijke ontwikkeling in deze periode op de bladen 130-159.

Cape Town (Kaapstad) and surroundings. The VOC already had plans for a victualling post at the Cape at an early stage. The first serious investigation into the possibilities for a permanent settlement offered by the Table Valley was carried out in 1620 by Admiral Nicolaes van Baccum during his fleet's outward voyage to the East Indies (sheet 66 below). As has been described in the introductory chapter, a month later this plan was thwarted when, as a reaction to the Dutch plans, Captains Humphrey Fitsherbert and Andrew Shilling took possession of the Cape in the name of the English Crown. It was not until 1648 that the idea of a settlement was taken up again. The immediate cause for this was a very positive report on the Table Valley, the so-called *Remonstrantie* by Leendert Jansz and Mathijs Proot. After the ship *Nieuw-Haerlem* had been stranded in February 1647, Junior Merchant Jansz and his fellow sailors had lodged for a good year on the northern shore of Table Bay in the little fort of Zandenburg that they had put up on the spot while minding the cargo of the *Nieuw-Haerlem* until the return fleet of Wollebrant Geleynsz de Jongh could pick them up at the beginning of 1648.

In 1651 the Directors finally came to a firm decision in favour of a settlement at the Cape and Jan van Riebeeck was appointed as the first Commander. When he arrived at Table Bay in April 1652 he began on building a small fort and planting a vegetable garden in accordance with his instructions. Sheets 68-81 describe the development of the *Caabse Vleck* (Cape Township), as the settlement was called until late in the eighteenth century, up to about 1700, including the construction of the defensive works, the Company's garden in the Table Valley and the first layout of the town. Distributing parcels of land to free burghers from 1657 led to an expansion of the agrarian area, as is illustrated on sheets 82-88. The further extension of the defensive works in Table Valley in the eighteenth century is treated on sheets 90-129, followed by the urban expansion in this period on sheets 130-159.

blad 66 onder / sheet 66 below:

Bibliothèque nationale de France, DEP VD-31 (1) fol. Gaignières 6530.

[Anoniem, 1650-1670] :
[Anonymous, 1650-1670] :

Copye van een afteykeninge ouergesonden bij Nicolaes van Baccum. / Vertonende het Vlackelandt voor de Tafel ende Leeuwenberg […].

Copy of a depiction sent by Nicolaes van Baccum. / Showing the Flat land before the Table Mountain and the Lion's Rump […].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 44 x 66 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 44 x 66 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [linksboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper left] continuation of the title :

Met treeden afghemeten bij Stoffel Heyndricksz vmolen van Alckmaer. / De ghetallen vande passen of treden hier in ghestelt, zijn van het fortjen afghetelt.

[van links naar rechts] beschrijvingen :
[from left to right] descriptions :

1800 passen hier is een ruygt van 't fort geleegen op 800 passen.

In dese valeye is het vette landt ontrent de tafel gelegen of 't geene wij opde ondekkinge gesien hebben.

3800 passen dese passen voorde rand west vant gebercht gerekent tot aen de plaetse daert fort soude gelegen zijn.

500 passen dese duijnen is het gene dat over het fort soude connen manderen.

De originele kaart die Nicolaes van Baccum in 1620 van de Tafelvallei maakte, is helaas niet bewaard gebleven. Deze kopie ervan toont de opmetingen die onder leiding van Van Baccum ter plaatse werden gedaan door Stoffel Hendricksz. De plannen voor een VOC-vestiging in de Tafelvallei waren in die jaren klaarblijkelijk al zo reëel dat Van Baccum ook alvast een klein driehoekig fort intekende naast een duin op de rechteroever van een riviertje. Het gaat daarbij waarschijnlijk om het stroompje uit het Tafelgebergte dat later aangeduid zou worden als de Verse Rivier, hoewel de plaats van het hoge duin eerder aan de noordelijker gelegen Zoute Rivier doet denken. Van Baccum noteerde dat het duin het fortje kon 'manderen', dat wil zeggen dat een vijand het vanaf de top met zijn geschut kon bestrijken en domineren. Op vrijwel dezelfde plaats werd door Van Riebeeck in 1652 daadwerkelijk het eerste fortje gebouwd. Aangezien de voormalige eigenaar van deze bijzondere kaart in de Bibliothèque nationale de France, de verzamelaar François Roger de Gaignières (1642-1715), indertijd een deel van het archief van Johannes Vingboons verwierf, lijkt het waarschijnlijk dat ook deze afbeelding in het Amsterdamse atelier van de in 1673 overleden Vingboons werd vervaardigd. De reden dat de tekening nooit in kopie in andere atlassen en series tekeningen van de hand van Vingboons is opgenomen, ligt mogelijk in de omstandigheid dat de vestiging aan de Kaap in deze vorm uiteindelijk niet heeft plaatsgevonden.

The original map that Nicolaes van Baccum made of the Table Valley in 1620 has unfortunately not been preserved. This copy of it shows the survey that Stoffel Hendricksz made on the spot under the guidance of Van Baccum. The plans for a VOC settlement at that time were apparently so real that Van Baccum went ahead and drew in a small triangular fort beside a dune on the right bank of a little river. We are probably looking at the rivulet from the Table Mountain that was later called the Verse Rivier (Fresh River), although the location of the dune seems to indicate the Zoute Rivier (Salt River) which lay further north. Van Baccum remarked that the dune could 'command' the fort, which means that an enemy would be able to cover and dominate it with his guns from the top. In 1652 Van Riebeeck actually built the first fort at almost the same place. Seeing that the former owner of this unusual map from the *Bibliotheque nationale de France*, the collector François Roger de Gaignières (1642-1715), acquired part of the archive of Johannes Vingboons, it seems likely that this depiction was also made in the Amsterdam studio of Vingboons, who died in 1673. The reason that the drawing was never included in copy in other atlases and series of drawings by Vingboons is possibly to be sought in the fact that the settlement at the Cape eventually did not take place in this form.

blad / sheet 67:

Badische Landesbibliothek, K 478 fols. 104-105.

[Aert Gijsels, 1638] :

Cabo de Boa Esparansa.

The Cape of Good Hope.

O.I. inktekening met pen op papier, 33 x 49 cm.
Pen drawing in black ink on paper, 33 x 49 cm.

Net als in het geval van het aanzicht van St. Helena, zie blad 47, tekende admiraal Gijsels zelf dit gezicht van de destijds nog geheel lege Tafelvallei met de imposante Tafelberg en Leeuwenberg tijdens zijn retourreis in 1638. Gijsels was een van de vele voorstanders van een permanente vestiging aan de Kaap.

Just as in the case of the view of St. Helena, see sheet 47, Admiral Gijsels himself drew this picture of Table Valley, then still completely empty, with the imposing Table Mountain and Lion's Rump during his return voyage in 1638. Gijsels was one of the many supporters of a permanent settlement at the Cape.

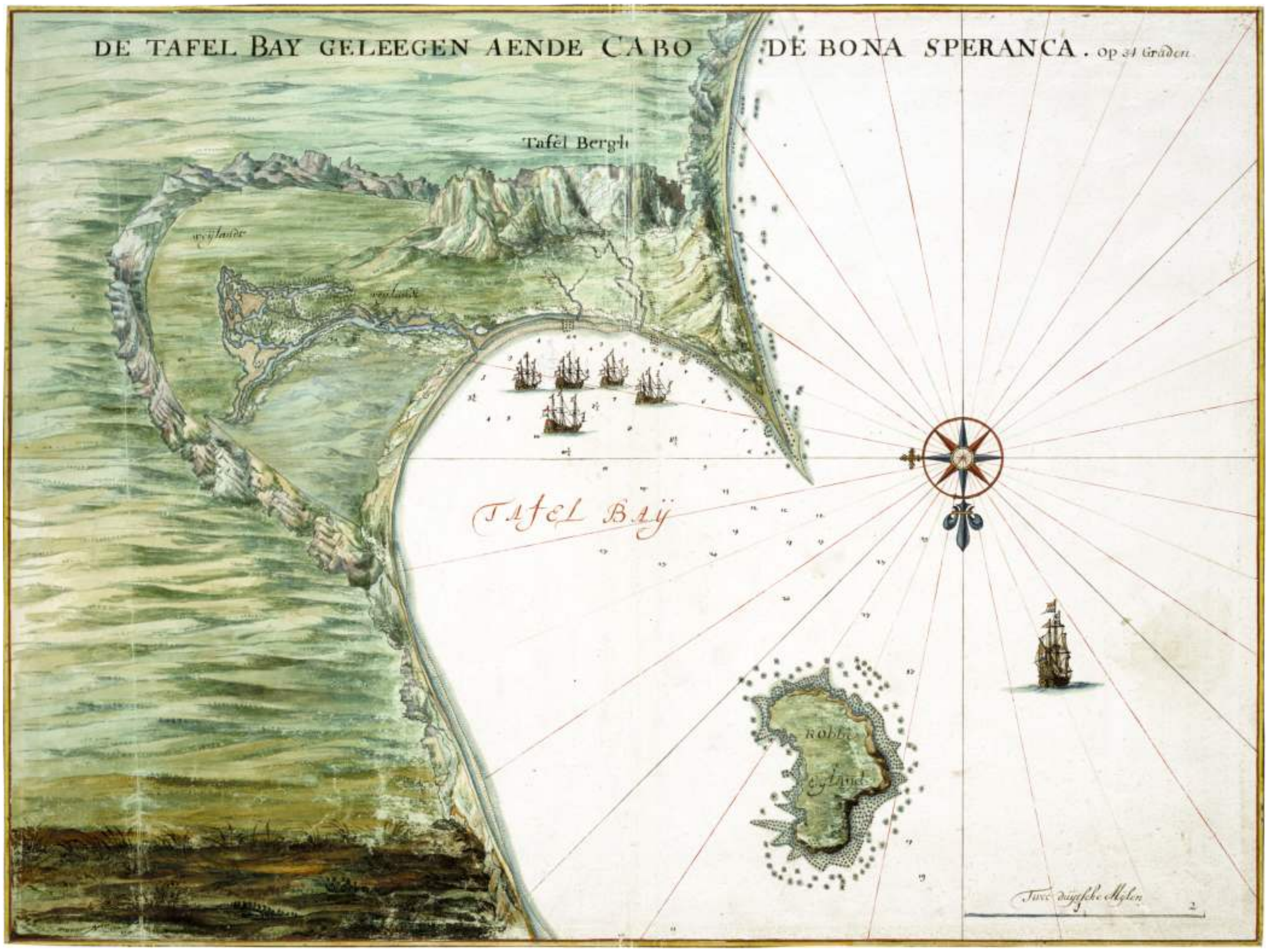

blad / sheet 68:

Nationaal Archief, 4 .VELH 619.37.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

De Tafel Bay geleegen aende Cabo de Bona Speranca, op 34 Graden.

Table Bay, situated at the Cape of Good Hope, at 34 Degrees.

Schaalstok van Twee duijtsche Mijlen = [ca 1 : 134.200].
Scale-bar of *Twee duijtsche Mijlen* =
[approximately 1 : 134,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 45 x 60 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 45 x 60 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder
Orientation: north is below.

Als voorbeeld voor Vingboons diende hier een oudere kaart, misschien eveneens in 1620 door Van Baccum gemaakt – diens opdracht luidde indertijd om indien mogelijk een groot deel van de Tafelbaai in kaart te brengen en af te beelden. Op deze vroege datering duidt ook het als scherpe punt getekende Kaaps Schiereiland, dat in Van Baccums tijd inderdaad nog nauwelijks onderzocht was; vergelijk in dit verband de kaarten op blad 69 boven en onder. Waarschijnlijk voegde Vingboons zelf het disproportioneel grote Robbeneiland in de Tafelbaai toe, dat qua vorm het meest overeenkomt met die op de kaart op blad 210, die door Van Riebeeck in 1656 naar de Heren Zeventien werd verzonden. Vingboons' stoffering met vijf schepen in de baai verbeeldt hier ook de aankomst van Jan van Riebeeck in de Tafelbaai in 1652. Deze weergave is overigens niet geheel waarheidsgetrouw, aangezien de schepen niet gelijktijdig arriveerden.

As his model Vingboons here took an older map, perhaps also made in 1620 by Van Baccum, whose instructions at that time were if possible to map and depict a large part of Table Bay. Further evidence of this early date is the fact that Cape Peninsula, which in Van Baccum's time had still scarcely been explored, is drawn as a sharp point; in this connection compare the maps on sheet 69 top and bottom. Vingboons himself probably added the disproportionately large Robben Island to Table Bay, which with regard to shape shows most agreement with that on the map on sheet 210 which Van Riebeeck despatched to the Gentlemen Seventeen in 1652. Vingboons's embellishment with five ships in the bay here gives a picture of Jan van Riebeeck's arrival in Table Bay in 1652. But this representation is not entirely faithful, seeing that the ships did not all come in at the same time.

blad 69 boven / sheet 69 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:04.

[Johannes Vingboons, 1665-1668] :

[Kaart van de Tafelbaai].

[Chart of Table Bay].

[inzet kaart / inset map]

[Kaart van de zuidwestkust van Afrika].
[Chart of the south-west coast of Africa].

[profielen / profiles]

Vertooning vant Landt Tusschen de Baij van Saldanha ende de kleijne Tafel. Vertoning vant Landt Tusschen de kleijne tafel ende Tafel Baij.
Depiction of the Land Between Saldanha Bay and the small Table. Depiction of the Land Between the small table and Table Baij.

Tafel als die S.O. ten O. 6 mijlen af is.
The Table when it is S.E. by E. 6 miles from you.

Schaalstok van Twee Duitsche mijlen = [ca. 1 : 128.800].
Scale-bar of *Twee Duitsche mijlen* =
[approximately 1 : 128,800].

1 kaart + 1 inzetkaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 53 x 78 cm.
1 map + 1 inset map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 53 x 78 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Deze tweede versie van de Tafelbaai werd door Vingboons verfraaid met een deelkaartje van de kust van Zuidwest-Afrika, dat hij overnam van zijn grote kaart van de westkust van Afrika, zie blad 58. Op wiens waarnemingen de profielen zijn gebaseerd is niet duidelijk. Indien dit de mooie tekeningen uit 1660 van Pieter Potter waren, zie blad 222, dan heeft Vingboons ze danig verminkt.

Vingboons adorned this second version of Table Bay with a little section map of the coast of South-West Africa that he took from his larger map of the west coast of Africa, see sheet 58. It is not clear on whose observations the profiles are based. If these were the fine drawings by Pieter Potter from 1660, see sheet 222, then Vingboons has badly mutilated them.

blad 69 onder / sheet 69 below:

Nationaal Archief, 4 .VEL 801.

[Caspar van Weede, toegeschreven, 1652-1653] :
[Caspar van Weede, attributed, 1652-1653] :

Affteijckening van de Taeffelbaij [...].

Depiction of Table Bay [...].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 39 x 48,5 cm.
1 map : ms on paper, 39 x 48.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [boven] vervolg van de titel en een legenda bij het cijfer 1 en de letters a t/m m :
Explanations: [above] continuation of the title and a key to the number 1 and the letters a to m :

So men in 't fort staet met / aenwysinge van de Vlacke landeryen, seer schone weijden ende / boulanden, sijnde voor d'Generale Nederl. Geoctroijeerde / Oost-Indische Comp:e in possessie genomen, bij Jan van Riebeeck / door Last van d'Ed: Heeren Bewinth de gem. Comp:e, gesticht / het fort de goede Hope.

1. Baij aen d'oost en suijdt sijde van de Caep over vlack landt fraij te begaen omtrent 8 mijle van 't fort.
a. Groote schone weijden onder 't faveur van canon. Item achter de leeuwenbergh.
b. Soete revier.
c. Soute revier.
d. Schone grote verse revieren van 1 tot 6 à 8 mijlen van 't fort.
e. Schone grote vette weijden en bequaem vlack boulandt wel 10 mijlen groot met veele revieren vers water doorstrengelt.
f. Soutachtige vlacke landen met soute revieren doorstrengelt.
g. Soutpannen wel 2 mijlen groot.
h. 'T Wrack van Haerlem.
j. De plaetse daer 't schip Mauritius verloren is.
k. Geberghte besijden de Tafelbergh vol groote bosschagie.
l. Project van de redoudt tranenburgh daer de traenketels sullen gestelt worden.
m. Comp:s Thuijnen.

Deze oudste kaart van de Tafelbaai waarop het fortje is afgebeeld, werd door Jan van Riebeeck in 1653 naar Heren Zeventien verzonden. In de legenda wordt onder (e) hoog opgegeven van de kwaliteiten van het land: 'vette weyden' zouden hier worden 'doorstrengeld' door 'grote verse revieren', terwijl in de vallei van de Liesbeek een uitgestrekt gebied van 'wel 10 mylen groot' geschikt heette te zijn als bouwland. Hier zouden zich vanaf 1657 de eerste vrijburgers als boeren vestigen (blad 82 en volgende). Zoutpannen (g) zorgden ervoor dat vlees en vis konden worden ingezouten en het noodzakelijke brandhout kon worden gevonden op de berghellingen (k) van het Kaaps Schiereiland. Extra inkomsten dacht Van Riebeeck te kunnen genereren uit een traankokerij die bij de monding van de Zoute Rivier was geprojecteerd (l), maar dit is naderhand onhaalbaar gebleken. Bij de noordoever (onder) van de Tafelbaai is de plaats aangeduid (h) waar in 1647 de onfortuinlijke *Nieuw-Haerlem* aan de grond was gelopen. Op de tegenoverliggende oever, niet ver van het fortje (j), leed het schip *'t Eyland Mauritius* in februari 1644 schipbreuk. Nadien zouden nog vele schepen hetzelfde lot ondergaan. In de periode 1640-1750 verongelukten er alleen in de Tafelbaai ongeveer 30 van de minimaal 52 VOC-schepen die voor zover nu bekend in de territoriale wateren van het tegenwoordige Zuid-Afrika ten onder zijn gegaan.

Jan van Riebeeck sent this oldest map of Table Bay on which the fort is depicted to the Gentlemen Seventeen in 1653. In the legend under (e) a glowing account is given of the qualities of the land: 'lush meadows' were said to be 'entwined' here by 'large fresh-water rivers', while there was a wide area 'as much as 10 miles' reported to be suited for agriculture in the valley of the Liesbeek. It was here that from 1657 the first free burghers would settle as farmers (sheet 82 and following). Saltpans (g) saw to it that meat and fish could be salted, and the necessary firewood could be found on the slopes (k) of the Cape Peninsula. Van Riebeeck thought he would be able to generate extra income from the blubber-boilery that was projected at the mouth of the Salt River (l), but afterwards this turned out not to be practicable. On the northern shore of Table Bay (below) the place is marked (h) where the unlucky *Nieuw-Haerlem* ran aground in 1647. On the opposite shore, not far from the little fort (j), the ship *'t Eyland Mauritius* was wrecked in 1644. Later many more ships would suffer the same fate. In the period 1640-1750 approximately 30 of the at least 52 VOC ships that were lost in the territorial waters of the present South Africa went down in Table Bay alone.

Tafel Bergh.
TAFELBAŸ

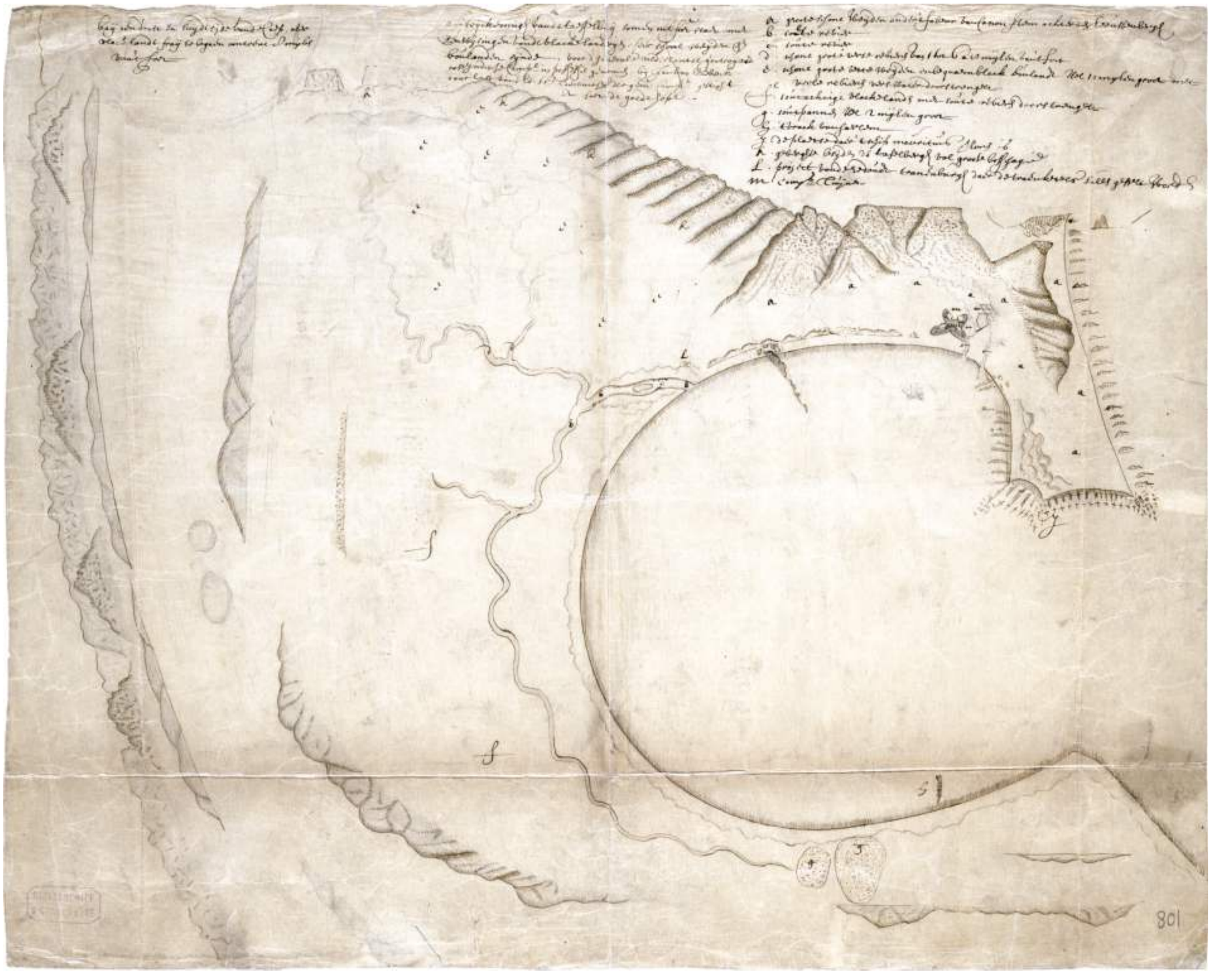
108

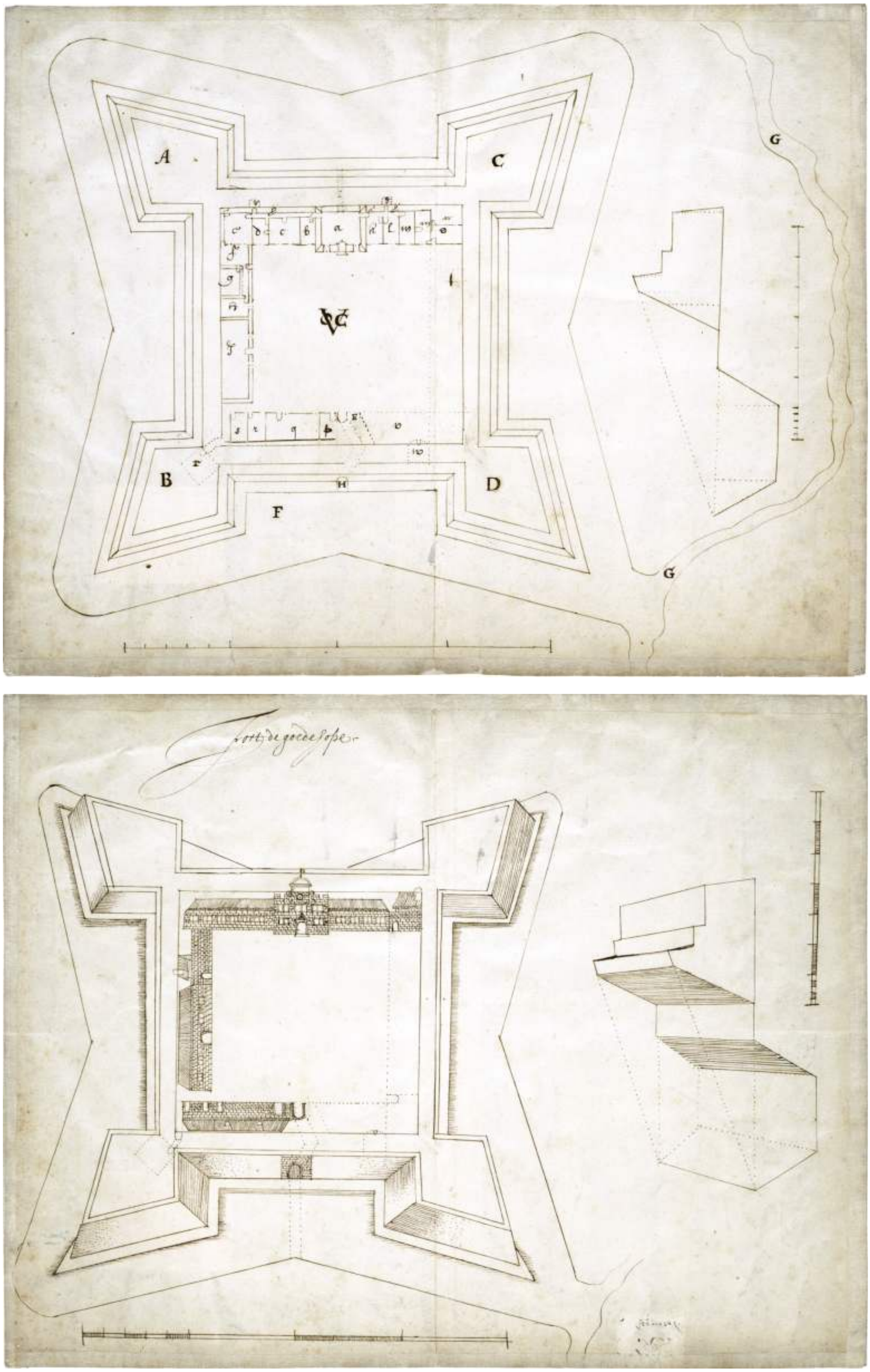

blad 70 boven / sheet 70 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 814.

[Caspar van Weede, toegeschreven, 1653] :
[Caspar van Weede, attributed, 1653] :

[Ontwerp voor het Fort de Goede Hoop].

[Design for Fort de Goede Hoop].

[profiel / profile]

[Doorsnede van de wal en de gracht].
[Profile of the rampart and the moat].

Schaalstok van 20 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 375].
Scale-bar of *20* [*Rijnlandse roeden*] =
[approximately 1 : 375].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, 32 x 41 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, 32 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [in NA 1.04.02 3988, fol. 242] een legenda bij de letters A t/m G en a t/m z :
Explanations: [in NA 1.04.02 3988, fol. 242] a key to the letters A to G and a to z :

[VOC-monogram]. 'T Fort de goede hoope.
A. Punt drommedaris.
B. Punt walvis.
C. Punt oliphant.
D. Punt reyger.
E. Opgangh nade wal.
F. Gracht, droogh sijnde.
G. Verse revier.

Noch onvolmaeckt.
a. Steenen huys, boven plat, onder met een sael ende kelder.
b. Opperhoofts-comptoir.
c. Dito slaepkamer.
d. Dito kinderkamerken.
e. Raet- en eetcamer, daer nu den rijs vooreerst leyt.
f. Open plaets.
g. Combuys.
h. Bottelrije.
j. Magasijn ende packhuys.
k. Adsistents-comptoir.
l. Dito slaepcamerken.
m. Sieckentroosters woning.
n. Gemeene combuys.
o. Open plaets.
p. Hoofftwacht.
q. Corps du guarde.
r. Barbierscamerken.
s. Dito hoveniers.
t. Project van 't packhuys.
v. Dito wooningh voor matrosen.
w. Jegenwoordige cruytkelder, naderhant geprojecteert tot een gevangenhuys.
x. Project van een vaste ende altijt bleyvende cruytkelder.
y. Gangh tusschen 't huys ende de wal.
z. 2 Secreten onder in de wal.

't Fort de Goede Hope. Rijnlantse mate door thiende delingh gereeckent.
Buytenste poligonen offtewel hoecken […] 22 roeden, 6 voeten, – duymen.

Met de overzichtskaart van de Tafelbaai op het vorige blad onder zond Van Riebeeck in 1653 ook de ontwerp-plattegrond van het Fort de Goede Hoop op blad 70 boven en die met de gebouwen in opstand daaronder naar patria. De vorm van het fortje, naar een indertijd gangbaar standaardmodel op een rechthoekig grondplan met vier hoekbastions, zal niet veel hebben afgeweken van het voorbeeld dat Heren Zeventien aan Van Riebeeck hadden meegegeven. De afmetingen van het fortje werden ca. 85 meter in het vierkant, gemeten op de punten, met een binnenplein van 50 x 50 meter. De hoogte van de bastions was ongeveer 5 meter en het geheel was berekend op een bezetting van 80 à 90 man. Toen – vermoedelijk – Caspar van Weede in 1653 deze tekeningen maakte was daarvan nog niet meer voltooid dan de aarden omwalling met de vier bastions en enkele van 'ligte vaderlantse houtwercken' getimmerde woningen die al snel begonnen te vervallen. In juni 1654 werd begonnen de gebouwen op te metselen met ter plaatse gebakken stenen, die Van Riebeeck beschrijft als 'fraije roode steen even als leijtse steen', en in april 1655 wordt vermeld dat de brand is gestoken in een tweede steenoven voor ongeveer '250 G' (duizend) bak-stenen. Het metselwerk vorderde gestaag en gehoopt werd dat het daaropvolgende jaar 'alle woon- ende packhuijsen, corps de guardes etc. binnen 't fort fraij van steen volmaeckt te hebben'. In september 1655 werd nog gewerkt aan de pakhuizen en woningen, die volgens Van Riebeeck 'soo hecht en sterck worden opgemetselt, datter bij menschen geen omkijcken na wesen sal'. Hij was hierin te optimis-tisch; de omwalling en de gebouwen moesten in de loop der jaren herhaaldelijk gerepareerd worden.

Together with the general map of Table Bay on the preceding sheet, in 1653 Van Riebeeck also sent the draft ground-plan of the Fort de Goede Hoop on sheet 70 top and the one with the buildings in vertical elevation below to the fatherland. The shape of the little fort, in keeping with a standard model current at that time, on a square ground-plan with four corner bastions, will not have differed much from the example that the Gentlemen Seventeen had given Van Riebeeck. The dimensions of the fort were about 85 metres square, measured from the corners, with an inner courtyard of 50 x 50 metres. The height of the bastions was about 5 metres, and the whole was estimated to hold a garrison of 80 to 90 men. When (presumably) Caspar van Weede made these drawings in 1653, no more had been completed than the earthen embankments with the four bastions and several timber houses made of 'light woodworks brought from the home country' that soon began to fall into disrepair. In June 1654 a start was made with putting up the buildings with bricks baked locally, which Van Riebeeck describes as 'fine red bricks just like Leiden bricks', and in April it was said that the fire had been lit in a second kiln for around '250 G' (thousand) bricks. The brickwork progressed steadily and it was hoped in the next year to have 'completed all the dwellings and warehouses, guard houses and so on with fine brick'. In September 1655 they were still working on the warehouses and dwellings, which according to Van Riebeeck 'are being built so solid and strong that no one will need to worry about them'. In this he was too optimistic, as the walls and the buildings repeatedly had to be repaired in the course of the years.

blad 70 onder / sheet 70 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 815.

[Caspar van Weede, toegeschreven, 1653] :
[Caspar van Weede, attributed, 1653] :

Fort de goede hope.

Fort de Goede Hoop.

[profiel / profile]

[Doorsnede van de wal en de gracht].
[Profile of the rampart and the moat].

Schaalstok van 20 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 375].
Scale-bar of 20 [*Rijnlandse roeden*] =
[approximately 1 : 375].

1 kaart in opstand + 1 profiel : ms op papier, 32 x 41 cm.
1 elevation map + 1 profile : ms on paper, 32 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

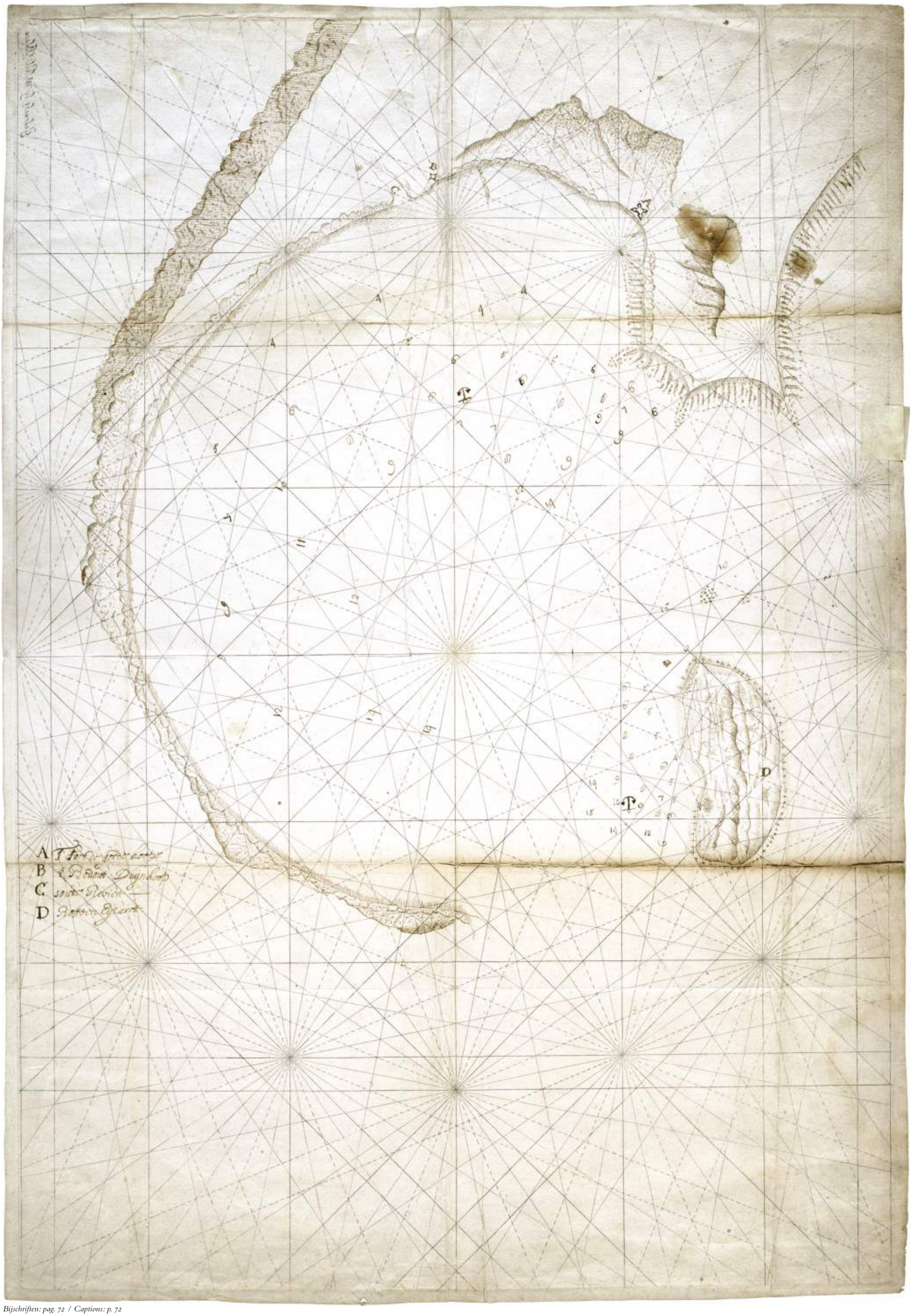

Bijschriften: pag. 72 / Captions: p. 72

blad / sheet 71:

Nationaal Archief, 4.VEL 175.

[Caspar van Weede, toegeschreven, ca. 1654] :
[Caspar van Weede, attributed, c. 1654] :

[Kaart van de Tafelbaai].

[Chart of Table Bay].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 74 x 51,5 cm.
1 map : ms on paper, 74 x 51.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A t/m D :
Explanations: [lower left] a key to the letters A to D :

A. T Fort de Goede hoope.
B. T Redout Duijnhoop.
C. Soute Revier.
D. Robben Eijlant.

In 1654 werd een tweede kaart van de Tafelbaai naar de Heren Zeventien opgezonden, waarop de in dat jaar aangelegde redoute Duijnhoop is ingetekend. Een afzonderlijke plattegrond van dit fortje is gereproduceerd op blad 72. De weergave van het Robbeneiland is gebaseerd op de kaart door deze zelfde tekenaar, vermoedelijk weer Caspar van Weede, op blad 209. Het Nationaal Archief bezit een vrijwel identieke kaart onder inventarisnummer 4.VEL 179, die evenwel pas in 1685 naar de Republiek werd gezonden. Zie ook de kopie door Johannes Vingboons op blad 330.

In 1654 a second map of Table Bay was sent to the Gentlemen Seventeen; it included the redoubt Duijnhoop that had been built that year. A separate ground-plan of this little fort is reproduced on sheet 72. The image of Robben Island is based on the map by the same artist, presumably again Caspar van Weede, on sheet 209. The Netherlands National Archives possess an almost identical map listed under number 4.VEL 179, which however was sent to the Republic only in 1685. See also Johannes Vingboons's version on sheet 330.

blad / sheet 72:

Nationaal Archief, 4.VEL 817.

[Caspar van Weede, toegeschreven, 1654] :
[Caspar van Weede, attributed, 1654] :

Redout Duijnhoop.

The Redoubt Duijnhoop.

Schaalstok van 5 Rijnlantse Roeijmaet vande redout Duijnhoop = [ca. 1 : 355].
Scale-bar of *5 Rijnlantse Roeijmaet vande redout Duijnhoop* = [approximately 1 : 355].

1 kaart : ms op papier, 21 x 24 cm.
1 map : ms on paper, 21 x 24 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters a t/m g :
Explanations: [upper left] a key to the letters a to g :

a. Binnen pleijn van de Redout Duijnhoop.
b. Doorgaende baterije over t cruijtkelderken.
c. Cruijt kelderken onder de Baterijen.
d. Corps-du guard en wooninghskens.
e. De poort.
f. T Walleken dick op de gront 8. voet / boven op de kruijn 2. voet / hoogh boven op den gront 10. voet.
g. Bancket tegen twalleken achter de Corps du guarde aende lant sijde.

Toen in januari 1653 het fort voorlopig weerbaar genoeg werd geacht om een eventuele aanval van de Engelsen te weerstaan, was het zaak ook de kwetsbare noordflank langs het strand, waar een vijand met gemak kon landen, te versterken. Hiertoe werd een redoute ontworpen op het hoge duin bij de Zoute Rivier ten noorden van het fort, die bij de voltooiing de naam Duijnhoop kreeg. De voorbereidingen voor het bouwrijp maken konden in dat jaar al worden uitgevoerd, maar voor de bouw zelf moest Van Riebeeck wachten op extra 'hulp van de retourschepen uijt India' omdat de eigen mensen 'te weijnigh ende swack' waren. De aanleg begon uiteindelijk in januari 1654 en was op 7 februari 1654 in hoofdzaak voltooid. Duijnhoop heeft dienst gedaan tot ongeveer 1668, waarna het fortje aan de elementen werd overgelaten.

When in January 1653 the fort was for the time being considered defensible enough to withstand a possible attack by the English, the concern was also to reinforce the vulnerable northern flank along the shore, where an enemy could easily land. For this purpose a redoubt was designed on the high dune by the Salt River to the north of the fort, which upon completion would be given de name of Duijnhoop. Preparations for making the site ready were carried out in that year, but for the actual building Van Riebeeck had to wait for extra 'help from the return ships from the Indies' because his own men were 'too few and weak'. The construction finally commenced in January 1654 and on 7 February 1654 was in the main completed. Duijnhoop served till about 1668, after which the little fort was abandoned to the elements.

blad 73 boven / sheet 73 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 816.

[Caspar van Weede, toegeschreven, ca. 1654] :
[Caspar van Weede, attributed, c. 1654] :

[Plattegrond van het fort en de Compagniestuin].

[Plan of the fort and the Company Garden].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 42 x 53 cm.
1 map : ms on paper, 42 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij een VOC-monogram en de letters a t/m R :
Explanations: [upper left] a key to a VOC monogram and the letters a to R :

[VOC-monogram] T Binnen pleijn vant Fort De Goede Hoope.
a. Huijsingen binnen t fort.
b. 4 Punten van t fort.
c. De gracht.
d. T Hoornwerck voort fort.
e. Smitshuijs.
f. T Krael vande beesten daerse snachts in bewaert worden mede hoornwerckswijse gemaeckt.
g. De stallingen.
h h. Verse revieren.
ij. Comp:es gemaeckte ende vol vruchten staende thuijnen / met slooten al omgraven 8 voeten wijt.
k. Ditto geprojecteerde noch onvolmaeckte thuijnen / met slooten al omgraven 8 voeten wijt.
l. Particuliere thuijntjens insgelijcks met slooten omgraven.
m. Hoveniers wooningh.
n. Hoender huijs.
o. Project van een vijver voor gansen ende Eenden al begonnen te maecken.
p. T Boeren Erff.
Q. De Zeestrant.
R. Mest cuijl.

Op deze kaart wordt de situatie getoond na twee jaar werken aan het fort en de groentetuinen. Aan de zeekant was intussen een 'hoornwerck' (d) aangelegd, een voorwerk met twee punten ter meerdere versterking van de fortzijde waar zich de hoofdpoort bevond. Een zelfde vorm heeft de van zoden opgeworpen 'krael' (f), waarin het vee gedurende de nacht werd opgesloten om de herhaaldelijk voorkomende aanvallen van wilde dieren te voorkomen. In de tuin had de verantwoordelijke hovenier, destijds Hendrick Boom, zijn huis en erf. Rechts ervan zijn de eerste particuliere tuintjes (l) ingetekend.

This map shows the situation after two years of work on the fort and the vegetable gardens. In the meantime on the seaward side a hornwork (d) had been constructed, an outer defence with two points to further reinforce the side of the fort where the main gate was located. The animal enclosure (*krael*, f) made of turf has the same shape; here the cattle were penned during the night to protect them from the repeated attacks by wild animals. The head gardener responsible for the gardens, at that time Hendrick Boom, had his house and yard in the garden. To the right of this the first private gardens (l) have been drawn in.

blad 73 onder / sheet 73 below:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.36.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

Aldus Verthoont hem de Tafel Baij Geleegen aen Cabo de Bona Speranca.

Thus appears Table Bay Situated at the Cape of Good Hope.

Aquarel op papier, 42 x 61 cm
Water-colour on paper, 42 x 61 cm.

Vingboons stoffeerde dit mooie gezicht op de Tafelvallei en de achterliggende bergen met het nogal lukraak ingetekende eerste fort en een groepje 'huysen van werckluijden' rechts aan het strand. Dit was ook de locatie waar de eerste particuliere kavels werden uitgegeven aan vissers en ambachtslieden die hun dienstverband met de Compagnie hadden beëindigd. De 'smitswinckel' stond in feite binnen het hoornwerk aan de zeezijde van het fort, zoals onder meer is te zien op de plattegrond op blad 78.

Vingboons embellished this fine view of the Table Valley and the mountains lying behind it with a rather hapharzardly drawn fort and a little group of 'houses of workmen' to the right on the shore. This was also the location where the first private plots were allocated to fishermen and tradesmen who had completed their term of service with the Company. The 'smith's shop' in fact stood inside the hornwork on the seaward side of the fort, as can be seen on, for example, the ground-plan on sheet 78.

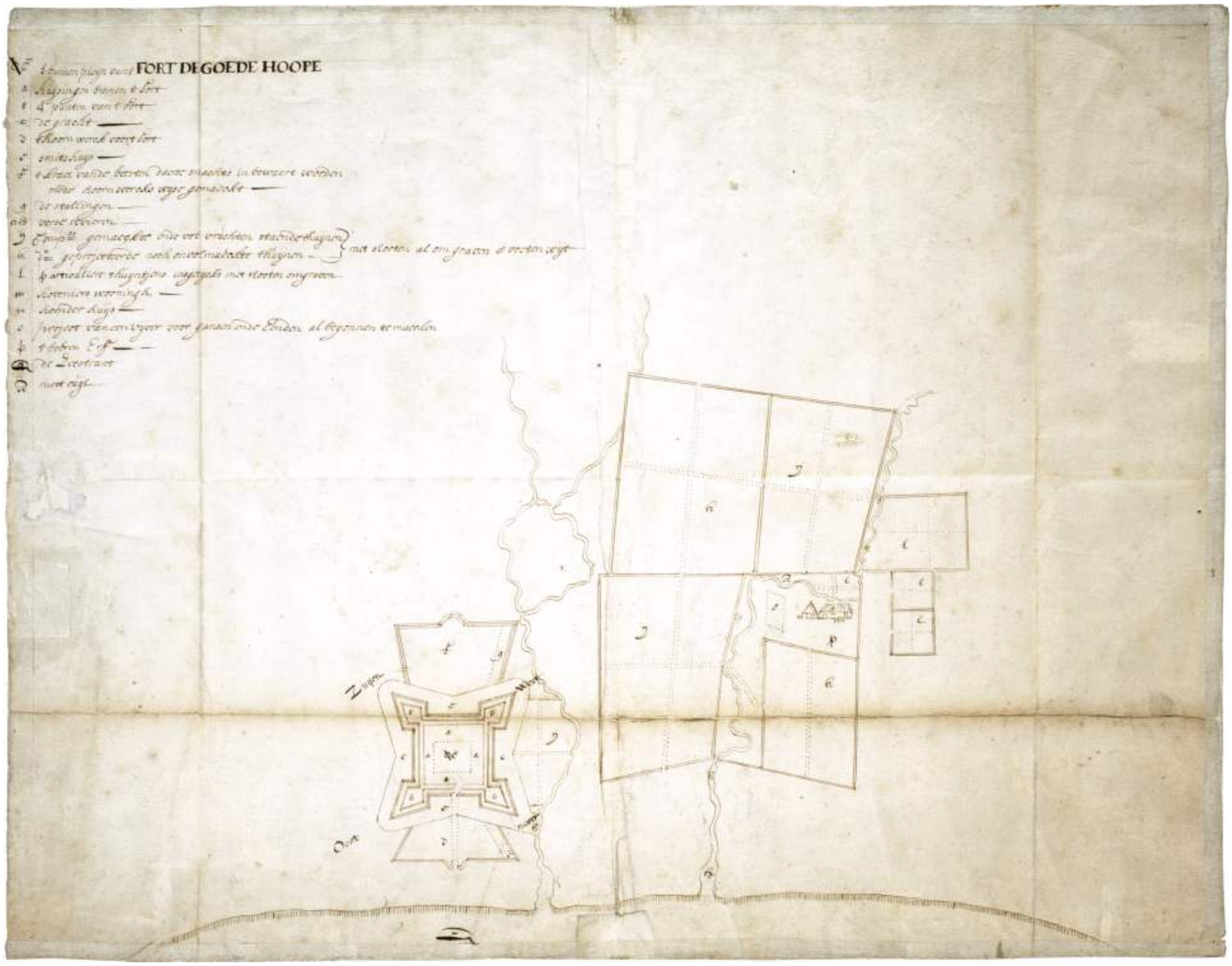

Aldus Verthoont hem de TAFEL BAY Geleegen aen CABO de BONA SPERANCA.

blad / sheet 74:

Nationaal Archief, 4.VEL 820.

[Pieter Potter, toegeschreven, ca. 1656] :
[Pieter Potter, attributed, c. 1656] :

[Kaart van het fort en de Compagniestuin].

[Plan of the fort and the Company Garden].

Schaalstok van 25 Roeijmaet rijnlants = [ca. 1 : 1.885].
Scale-bar of *25 Roeijmaet rijnlants* =
[approximately 1 : 1,885].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 57,5 x 40,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 57.5 x 40.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij een VOC-monogram en de letters a t/m r :
Explanations: [upper left] a key to a VOC monogram and the letters a to r :

[VOC-monogram] T Binnen pleijn vant Fort de goede hoope.
a. Huijsingen binnent Fort.
b. Punten vant fort.
c. De gracht.
d. T Hoorenwerck.
e. Smits en: sieckenhuijs.
f. T Crael voorde beesten als een hoorenwerck achtert fort.
g. De stallingen.
h. De revieren.
j. Comp:s thuijnen.
k. Rabat [verhoogd kweekbed] omdeselve – om coren ondert beschut van de geplante ende al wassend geboomte te saijen.
l. Particulier thuyntjes.
m. Steenplaetsen.
n. Steen ovens.
o. Mestcuijl.
p. Cleijgronden.
q. Baterijen voor aent hoorenwerck.
r. Boeren en Tuijniers huijs.

Het was waarschijnlijk de in 1655 aan de Kaap gearriveerde en als kaartenmaker werkzame Pieter Potter die deze kaart vervaardigde, met de oudere kaart op blad 73 boven als voorbeeld. De legenda is niet van zijn hand maar lijkt geschreven door zijn voorganger Caspar van Weede. Binnen het hoornwerk zijn aan de linkerkant (e) de gebouwen voor de smidswinkel en het ziekenhuis voltooid, evenals de twee batterijen aan de zeekant. De keuken voor het volk en de slaven en de timmerloodsen aan de rechterkant zijn nog niet voltooid, vergelijk blad 78 boven. De Compagniestuin is intussen vergroot en aftakkingen van de riviertjes leiden het water door de ca. 2,5 meter brede sloten om de percelen. Om praktische redenen is het huis van de hovenier (r) dichter naar het fort verplaatst. Rechts naast de Compagniestuin liggen de kleigroeven (p) en de steenbakkerij met twee ovens (m, n). In de mestkuil (o) werden de koe- en schapenmest uit de kraal en van het land waar het vee werd geweid, verzameld voor het bemesten van de tuinpercelen.

It was probably Pieter Potter, who arrived at the Cape in 1655 and worked as a map-maker, who made this map, with the older map on sheet 73 as a model. The legend is not from his hand, but seems to have been written by his predecessor Caspar van Weede. Within the hornwork, on the left-hand side (e) the buildings for the smith's shop and the hospital have been completed, and likewise the two batteries on the seaward side. The kitchens for the common folk and the slaves and the carpenters' sheds on the right have not been finished, compare sheet 78. Meanwhile the Company's garden has been expanded, and branches from the little rivers take the water through channels about 2.5 metres wide around the plots. For practical reasons the head gardener's house (r) has been moved closer to the fort. To the right of the Company's garden are the clay pits (p) and the brickworks with two kilns (m, n). The cow dung and sheep droppings from the pen and from the land where the animals were pastured was collected in the dung pit (o) in order to manure the garden beds.

blad / sheet 75:

Nationaal Archief, 4.VEL 824.

[Pieter Potter, ca. / c. 1660] :

[Plan van het fort en de Compagniestuin].

[Plan of the fort and the Company Garden].

Schaalstok van Hondert Rijnlandtse Roeden =
[ca. 1 : 1.260].
Scale-bar of *Hondert Rijnlandtse Roeden* =
[approximately 1 : 1,260].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 94 x 82 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 94 x 82 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij een VOC-monogram en de letters A t/m Z en a t/m c :
Explanations: [upper left] a key to a VOC monogram and the letters A to Z and a to c :

[VOC-monogram] Compagniesfort de goede Hope ende de Huysingen daerbinnen.
A. Roying 50 Roeden buijten om't fort om huijsen off begin van een stadt bij vrije luyden ende particulieren getimmert wordende.
B. Compagnies Cabel Huijs ofte Loots.
C. Compagnies hoveniers oude Steenhuijs welcx helft aen een vrij Cleermaker is verhuurt.
D. Compagnies Watercoren-molen.
E. Compagnies Paardestal.
F. Compagnies Ledige Steen-oven.
G. Compagnies koe- en schapestal.
H. Compagnies Siecken Huijs.
J. Compagnies ploeg ende wagen-makers Winckel.
K. Compagnies Smitswinckel.
L. Compagnies gemene volcx ende slave Combuijs ende backerij.
M. Compagnies thuijnen groot te saemen stijff 21 1/10 morgen lants.
N. 'T Hooft noch 60 voet te Cort.
O. Versse Rivier daermen waeter Haelt.
P. Verse Rivier daer de slooten van Compagnies thuijnen in uijtlopen.
Q. Graft ofte verleijdingh van dito Revier achter 't fort om tot verbetering van 't hooft.
R. Vrijmans ledige Steen-oven.
S. Vrijeluijden Huijsen.
T. Mantelingh van Essenboomen ende wilde Braem dat buijten digt tot een hegh Bewassen rontsom Compagnies thuijnen.
V. Compagnies mieredicqthuijn groot bijna 100 Roeden.
W. Vrijeluijden thuijnen.
X. Vrije tichel en Steenbackerij.
Y. Compagnies Calck-oven.
Z. See strandt.
a. Beeste Crael achter 't fort.
b. Bovensluijs.
c. Benedensluijs.

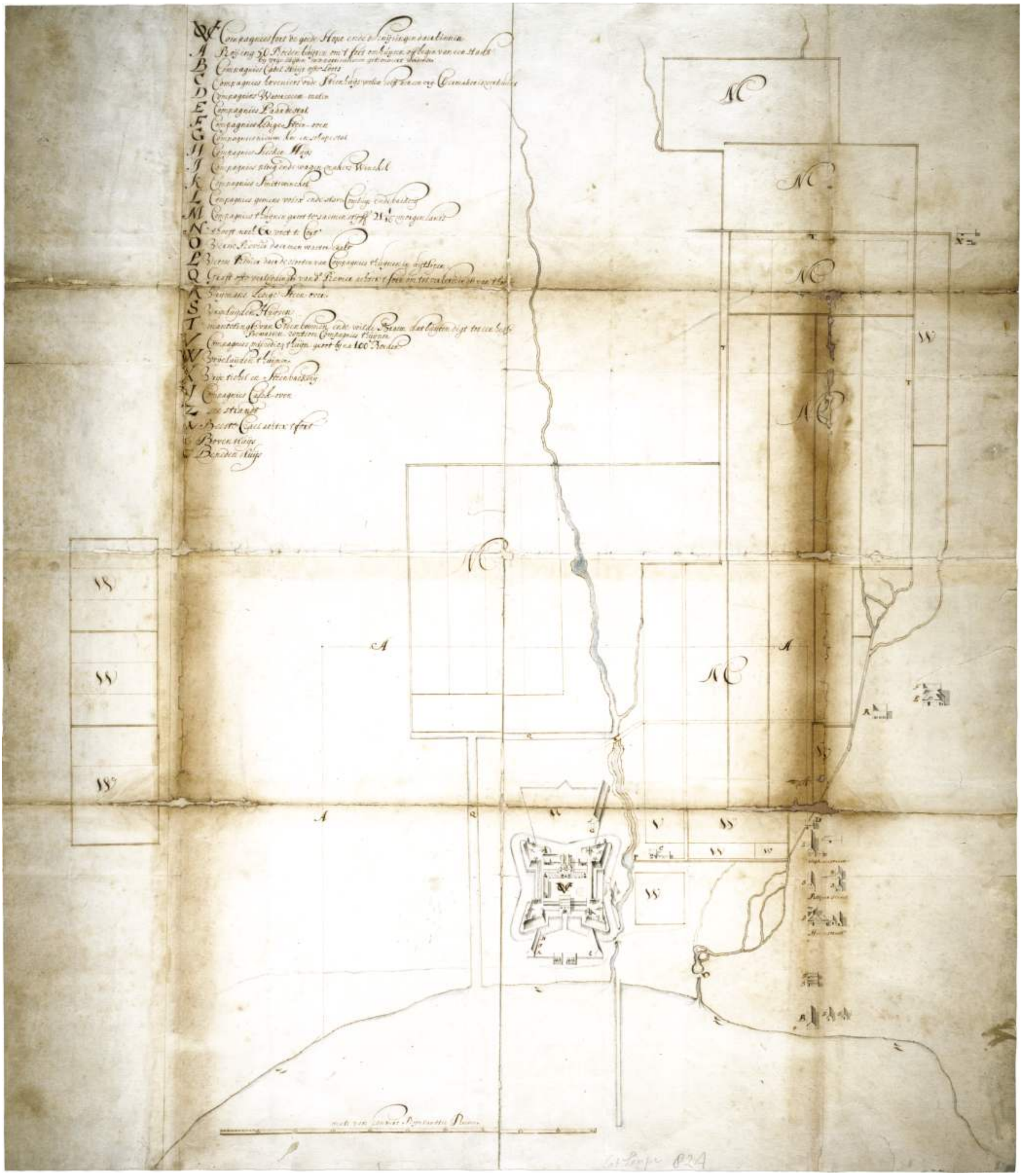

Uit deze kaart valt op te maken dat de Compagnie omstreeks 1660 begonnen was met het afstoten van taken aan vrijburgers, zoals in het geval van de steenbakkerij (R). Een eerste begin van de 'Caabsche Vleck' bestaat uit drie straten, de Oliphantsstraet (Hout Street), Reijgerstraet (Kortmarkt, Shortmarket) en Heerestraet (Kasteelstraat, Castle Street), en de al eerder gebouwde huisjes van vissers en ambachtslieden aan het water. Ongetwijfeld bevond zich hier ook een tapperij. Eveneens aan het strand staat de loods voor scheepskabels (B) als begin van de latere Equipagewerf aan de Zeestraat (Strand Street). Vergelijk het gezicht op de Zeestraat met Equipagewerf op blad 153 dat Johannes Rach ruim honderd jaar later maakte. Tussen het fort en de loods is in het riviertje een klein bekken uitgegraven (O) waar het drinkwater werd gehaald, zowel voor de bewoners als voor de schepen. Commandeur Zacharias Wagenaer liet hier in 1663 een grote waterbak metselen, met een goot naar het strand om het waterhalen voor de schepen te vergemakkelijken, zie blad 131 onder. Voor de zieke schepelingen was een apart perk met mierikswortel (V) aangelegd, die destijds als geneesmiddel tegen scheurbuik werd gebruikt.

From this map we can make out that around 1660 the Company had made a start with distributing tasks to free burghers, as in the case of the brickworks (R). The first beginnings of the 'Cape Township' consist of three streets, the Oliphantsstraet (Hout Street), Reijgerstraet (Kortmarkt, Shortmarket) and Heerestraet (Kasteelstraat, Castle Street), and the little houses of fishermen and tradesmen on the water that were built earlier. Undoubtedly there was also a public house here. Also on the shore there is the shed for ship's cables (B) as the beginnings of the later *Equipagewerf* (Chandler's Yard, Fitting-out Yard) on Zeestraat (Strand Street). Compare the view of the Zeestraat with the *Equipagewerf* on sheet 153 that Johannes Rach made a good hundred years later. Between the fort and the shed a small basin (O) has been excavated in the river where drinking water was fetched, for both the inhabitants and for the ships. In 1663 Commander Zacharias Wagenaer had a large watertank built of brick here, with a channel to the beach to make it easier to fetch water for the ships, see sheet 131 below. For the sick sailors a separate garden-bed had been made with horse-radish (V), which at that time was used as a treatment for scurvy.

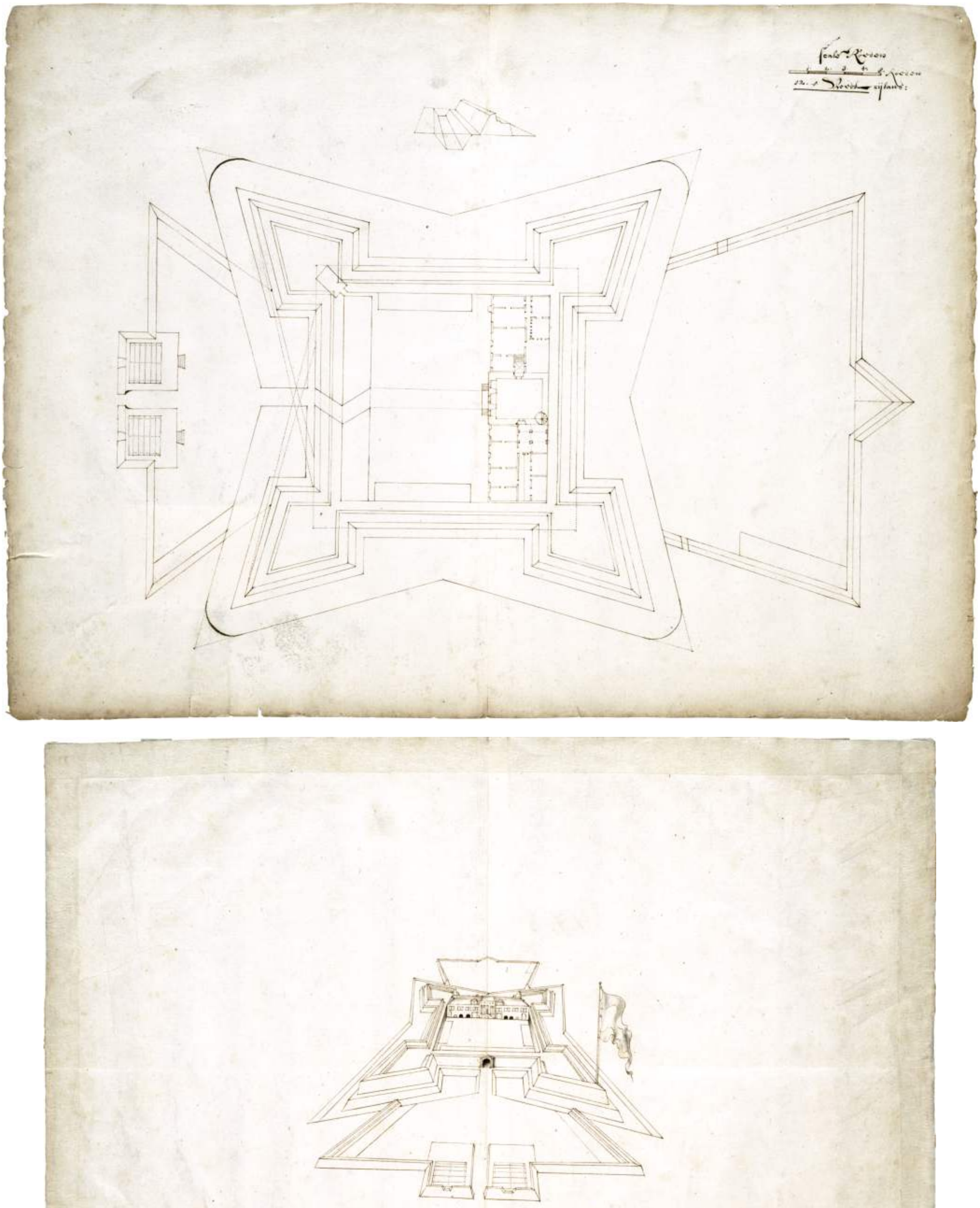

blad 76 boven / sheet 76 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 818.

[Pieter Potter, ca. / c. 1656] :

[Plattegrond van het fort].

[Plan of the fort].

[profiel / profile]

[Doorsnede van de wal en de gracht].
[Profile of the rampart and the moat].

Schaalstok van 5 Roeden = [ca. 1 : 470].
Scale-bar of *5 Roeden* = [approximately 1 : 470].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, 42 x 31,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, 42 x 31.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Evenals de drie jaar oudere ontwerpplattegronden op blad 71 geven dit plan van het fort en de plattegrond in opstand eronder een enigszins geflatteerd maar duidelijk beeld van de indeling van het fort. In die tussenliggende jaren is er op het binnenplein bijgebouwd en de woningen en kantoren van de commandeur en het compagniespersoneel lijken voltooid. Duidelijk aangegeven is de knik in de toegang tot het binnenplein, een gangbaar element in de toenmalige vestingbouw dat een vijand moest beletten door de poort te schieten, en de houten plankieren voor het geschut op de twee batterijen van het hoornwerk.

Just as the three years older project plans on sheet 71, this plan of the fort and the ground-plan in vertical elevation below it give a somewhat flattering but clear image of how the fort was laid out. In the intervening years buildings had been added in the central courtyard and the dwellings and offices of the Commander and other Company staff seem to have been completed. There is a clear indication of the bend in the entrance to the inner courtyard, a usual element in the construction of forts at that time which was intended to prevent an enemy from firing through the gate, and of the wooden platforms for the guns on the two batteries of the hornwork.

blad 76 onder / sheet 76 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 819.

[Pieter Potter, ca. / c. 1656] :

[Plattegrond in opstand van het fort].

[Elevation plan of the fort].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 30 x 41,5 cm.
1 map : ms on paper, 30 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Potter heeft hier de omwalling en de hoofdgebouwen aan het binnenplein als aanzicht in vogelvlucht afgebeeld; van enkele andere delen is slechts het grondplan aangeduid.

Here Potter has depicted the walls and the main buildings in the inner courtyard as a view in bird's-eye perspective; of some other parts only the ground-plan is shown.

blad / sheet 77:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:05.

ABeeckman, ad vivium pinxit, [1657-1658] :

[Gezicht op het fort en de Tafelberg].

[View of the fort and Table Mountain].

Aquarel op papier, 55 x 45 cm.
Water-colour on paper, 55 x 45 cm.

Kort na de voltooiing van het fort verbleef de uit Batavia terugkerende schilder Andries Beeckman (zie zijn aanzichten van het Kasteel van Batavia in Deel II: *Java en Madoera*) van december 1657 tot februari 1658 aan de Kaap, waar hij deze aquarel maakte. Het gezicht is uit het noorden genomen en toont achter het houten havenhoofd of pier de gebouwen in het hoornwerk. Zichtbaar zijn de smidswinkel links en de keuken, beiden met rokende schoorsteen, en het fort met kleine toegangspoort. In de boven de wal uitstekende hoofdgebouwen rechts bevonden zich de woningen en werkruimten van commandeur Van Riebeeck met zijn familie en van de hogere compagniesdienaren. De net zichtbare daken rechts van het fort zijn waarschijnlijk die van de boerderij met bijgebouwen van de hovenier.

Shortly after the fort was completed, the painter Andries Beeckman (see his views of Batavia Castle in Volume II: *Java and Madura*) stayed at the Cape from December 1657 to February 1658 on his way back from Batavia and made this water-colour there. The view is taken from the north and behind the wooden jetty or pier shows the buildings in the hornwork. We can see the smith's shop on the left and the kitchen, both with smoke coming from the chimney, and the fort with its rather small entrance gate. In the main buildings that protrude above the wall on the right were the dwellings and offices of Commander Van Riebeeck and his family as well as the other high-ranking servants of the Company. The roofs that can just be seen to the right of the fort are probably those of the farm with the head gardener's outbuildings.

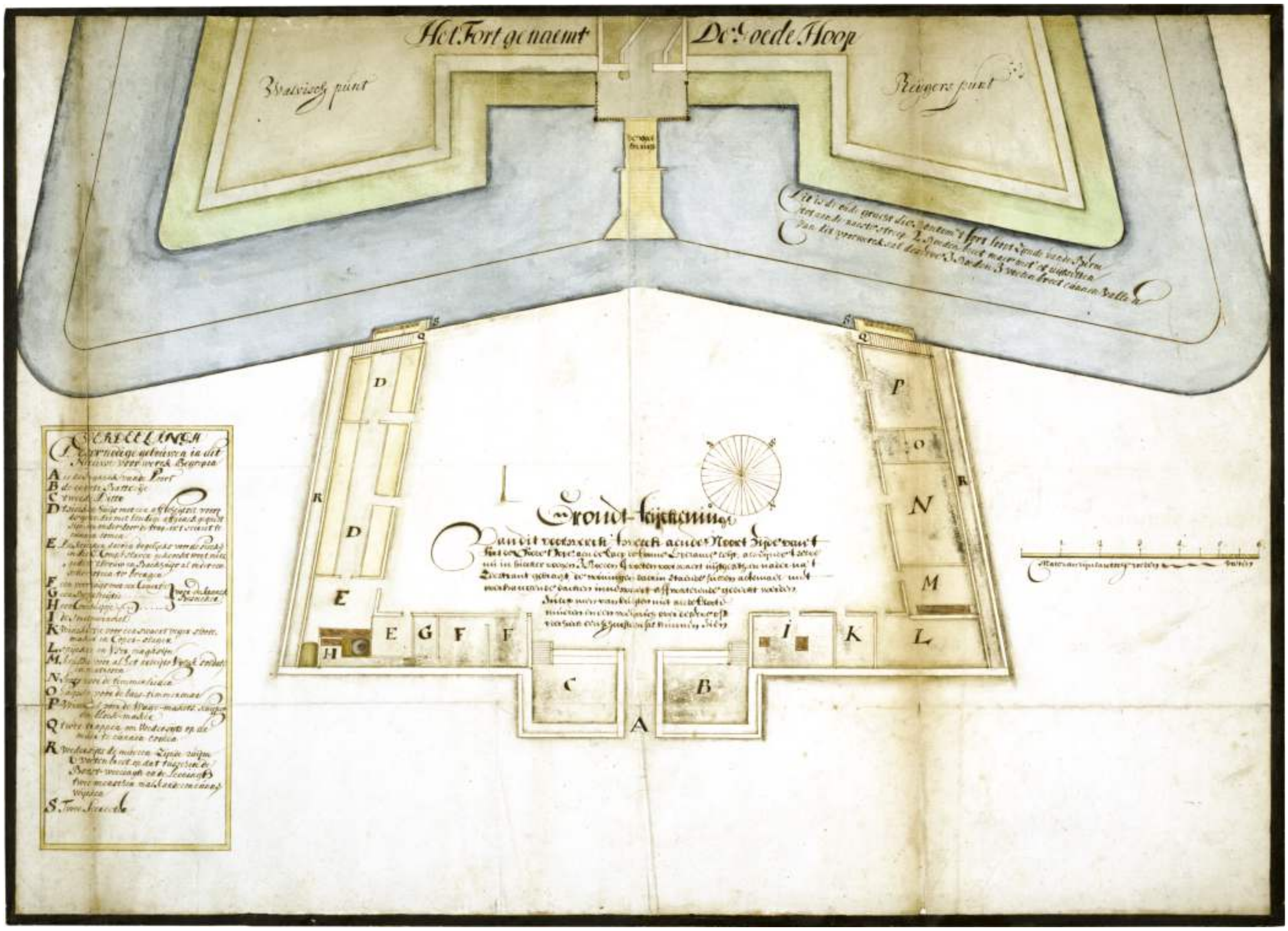
Het Fort genaemt
De Goede Hoop
Watsiecks punt
Reygers punt
Grondt-teijckeningh
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
A
B
C
SCHEELINGH
A. Is de Inganck vande Poort.
B. De eerste Batterije.
C. Tweede Ditto.
D. 'T Sieckenhuijs met een afscheijtsel voor degene, die met bloedige affganck gequest sijn om onderdoor de trap, op't secreet te cunnen comen.
E. De keuken daerin dagelijcks voor de siecken en des E. Comp:s slaven gekoockt wort, mitsgaders 't brouw en Backhuijs al onder een schoorsteen te brengen.
F. Een voorhuijs met een Camertje voor de kranck Besoecker.
G. Een Bottelerijtie voor de kranck Besoecker.
H. Een Combuijsje voor de kranck Besoecker.
I. De smitswinckel.
K. Winckeltje voor een swaertveger slootemaker en Coper-slager.
L. Spijcker en Yser magasijn.
M. Keucke voor al het arbeijts Volck soldaten en matrosen.
N. Loots voor de timmerlieden.
O. Huijsse voor de baes-timmerman.

blad / sheet 78:

Nationaal Archief, 4.VEL 826.

[Zacharias Wagenaer, ca. / c. 1663] :

Grondt-teijckeningh / van dit voorwerck 'twelck aende Noort zijde van't / fort de Goede Hope aen de Caep de bonne Esperance leijt […].

Plan / of this outwork which is situated on the North side of the / fort of Goede Hope at the Cape of Good Hope […].

Schaalstok van 6 Rijnl roeden = [ca. 1 : 175].
Scale-bar of *6 Rijnl roeden* = [approximately 1 : 175].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 69,5 x 50 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 69.5 x 50 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [onder] vervolg van de titel :
Explanations: [below] continuation of the title :

Als zijnde 'tselve / nu in sulcker voegen 3 Roeden 4 voeten voor waert uijtgeseth en nader na't / Zeestrant gebracht, de woningen daerin staende sullen altemael met / voorhangende dacken innewaert affwaterende gedeckt werden, / sulcx men van buijten niet als de bloote / mueren en een weijnich over deselve op / ijder hoeck een schoorsteen sal kunnen sien.

[linksonder / lower left] een legenda bij de letters A t/m S :

Verdeelingh Deser nodige gebouwen in dit Nieuwe voorwerck Begrepen.
A. Is de Inganck vande Poort.
B. De eerste Batterije.
C. Tweede Ditto.
D. 'T Sieckenhuijs met een afscheijtsel voor degene, die met bloedige affganck gequest sijn om onderdoor de trap, op't secreet te cunnen comen.
E. De keuken daerin dagelijcks voor de siecken en des E. Comp:s slaven gekoockt wort, mitsgaders 't brouw en Backhuijs al onder een schoorsteen te brengen.
F. Een voorhuijs met een Camertje voor de kranck Besoecker.
G. Een Bottelerijtie voor de kranck Besoecker.
H. Een Combuijsje voor de kranck Besoecker.
I. De smitswinckel.
K. Winckeltje voor een swaertveger slootemaker en Coper-slager.
L. Spijcker en Yser magasijn.
M. Keucke voor al het arbeijts Volck soldaten en matrosen.
N. Loots voor de timmerlieden.
O. Huijsse voor de baes-timmerman.
P. Winckel voor de Wage-makers, kuyper en block-maker.
Q. Twee trappen om Wedersijts op de muer te cunnen comen.
R. Wedersijts de mueren Zijnde ruijm 6 voeten breet, op dat tusschen de Borst-weeringh en de Leeningh twee menschen malkanderen cunnen wijcken.
S. Twee Secreten.

[rechtsboven] een aantekening :
[upper right] a note :

Dit is de oude gracht die Rontom 't fort loopt zijnde vande Berm tot aan de naaste streep 2 Roeden breet maer met 'et uijtsetten van dit voorwerck sal deselve 3 Roeden 3 voeten breet cunnen vallen.

Commandeur Zacharias Wagenaer (1662-1666), die tijdens zijn veelzijdige loopbaan in Brazilië, Oost-Indië en Japan onder meer als architect en kaartenmaker in Batavia had gewerkt, tekende persoonlijk deze ontwerpplattegrond voor een vergroot hoornwerk aan de zeezijde van het fort. Evenals in het oude hoornwerk zijn hier de compagnieswerkplaatsen geprojecteerd, die later evenwel buiten het fort geconcentreerd zouden worden op de Equipagewerf aan de Zeestraat.

Commander Zacharias Wagenaer (1662-1666), who in the course of his varied career in Brazil, the East Indies and Japan had worked as an architect and map-maker in Batavia, himself drew this draft plan for an extended hornwork on the seaward side of the fort. Just as in the old hornwork, the Company's workshops are projected here, but later these would nevertheless be concentrated outside the fort in the *Equipagewerf* (Chandler's Yard) on Strand Street.

blad / sheet 79:

Nationaal Archief, 4.VEL 825.

[Hendricq Lacus, ca. / c. 1665] :

[Projectplan van een nieuw fort].

[Project plan for a new fort].

Schaalstok van hondert Roede Rijnlants = [ca. 1 : 1.140].
Scale-bar of *hondert Roede Rijnlants* = [approximately 1 : 1,140].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 102,5 x 76,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 102.5 x 76.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij een VOC-monogram en de letters A t/m Y en a t/m h :
Explanations: [upper left] a key to a VOC monogram and the letters A to Y and a to h :

[VOC-monogram] Compagnies Fort de goede Hoope ende Huijsingen daer binnen.
A. Roijing van 50 Roeden buijten om 't fort om huijsen off begin van een stad bij vrijeluijden off particuliere getimmert wordende.
B. Compagnies Cabel-huijs off Loots.
C. Comp:s hoveniers Oude Steenhuijs welcx helft aen een vrije kleermaker is verhuijrt.
D. Comp:s water Coorn-Meulen.
E. Comp:s paerde stal.
F. Comp:s Ledige steen-oven.
G. Comp:s nieuwe koe en schapestal.
H. Comp:s Sieckenhuijs.
I. Comp:s ploeg en wagenmakers-winckel.
K. Comp:s Smits-winckel.
L. Comp:s gemene volcx en slaven Combuijs en Backerij.
M. Comp:s thuijnen groot tesamen stijff 21 1/10 Mergen Landts.
N. 'T Hooft noch 60 voet tekort.
O. Verse Revier daermen water haelt.
P. Verse revier daer de slooten van Comps. Thuijnen in uijtlopen.
Q. Gracht ofte verleijdingh van d:o Revier achter 't fort om tot verbetering van 't Hooft.
R. Vrijmans ledige Steenoven.
S. Vrije luijdens huijsen.
T. Mantelingh van Essenboomen en wilde bram dat buijten dicht tot een Hegh bewassen rontsom Comp:s Thuijnen.
V. Comp:s Miredick Thuijn groot bijna 100 Roeden.
W. Vrijeluijden Thuijnen.
X. Vrije Tichel en steenbackerij.
Y. Comp:s kalck-Oven.
Z. Zeestrandt.

a. Beeste Crael achter t fort.
b. Boven sluijs.
c. Benedensluijs.
d. 'T Nieuwe begonnen project.
e. Marct off besaer Huijs.
g. Nieuwe groote kalck-Oven.
h. Comp:s Steenbackerij en daer bij staende Loots.

Hendricq Lacus, in 1665 secretaris van de Politieke Raad en fiscaal, had Pieter Potter als kaarttekenaar geassisteerd tot diens vertrek in 1661 en daarna zijn werk als landmeter overgenomen. Lacus tekende deze kaart naar het voorbeeld van Potters exemplaar uit 1660 (blad 75), waaraan hij zelf had meegewerkt of waarvan hij in ieder geval de legenda schreef. Een belangrijke toevoeging is de aanduiding van het nieuw geprojecteerde fort, later Kasteel genoemd. Tot de bouw hiervan was in 1664 besloten vanwege de tweede oorlog met Engeland, dat in dat jaar Nieuw-Nederland met Nieuw-Amsterdam (New York) op de Nederlanders had veroverd. Naar ontwerp van Pierius Cool, militair ingenieur en architect in de Republiek, en met adviezen van Isbrand Goske, commandeur van de uitgaande vloot van 1665 en de eveneens naar de Oost reizende assistent en ingenieur Pieter Dombaer, werd de locatie voor de nieuwe 'Roijale Steene-fortresse' ten oosten van het bestaande fort uitgezet. Commandeur Wagenaer legde de eerste steen voor deze veel grotere vesting, ontworpen op een vijfhoekig grondplan met hoekbastions en een ravelijn voor de hoofdpoort, op 2 januari 1666. Het belangrijkste bouwmateriaal was klipsteen, die in groeven op de helling van de Leeuwenberg met buskruit werd losgesprongen en met koevoeten verder gebroken tot een transportabel formaat, waarna per ossewagen het transport naar de bouwplaats volgde. De bouw werd tussentijds herhaaldelijk gestaakt, totdat hernieuwde oorlogsdreiging weer aanzette tot voortzetting. Het zou ten slotte meer dan tien jaar duren voordat het nieuwe Kasteel zover gevorderd was dat het in gebruik genomen kon worden; zie in dit verband ook de twee plattegronden op blad 80.

Hendricq Lacus, who in 1665 was Secretary to the Political Council and Fiscal, had assisted Pieter Potter as a map-maker until the latter's departure in 1661 and after that took over his work as surveyor. Lacus drew this map following Potter's copy from 1660 (sheet 75), that he himself had worked on, or of which at least he had written the legend. An important addition is the indication of a newly planned fort, later called the *Kasteel* (Castle). A decision to build this was taken in 1664 on account of the second war with England, which had captured *Nieuw-Nederland* (New Netherlands) with *Nieuw-Amsterdam* (New York) from the Dutch in that year. According to a design by Pierius Cool, a military engineer and architect in the Republic, and with advice from Isbrand Goske, commander of the departing fleet in 1665, and the Assistant and engineer Pieter Dombaer who was also travelling to the East, the location for the new 'spacious stone fortress' was laid out to the east of the existing fort. On 2 January 1666 Commander Wagenaer laid the first stone for this much larger fortification, designed to a pentagonal plan with corner bastions and a ravelin in front of the main gate. The main building material was stone that was loosened with gunpowder in quarries on the slopes of the Lion's Rump and then broken into a transportable size with crowbars, after which it was moved to the construction site by oxcart. The building was halted repeatedly from time to time, until a renewed threat of war provided the stimulus to continue. In the end it would be ten years before the new Castle was advanced enough for it to be occupied; in this connection see also the two ground-plans on sheet 80.

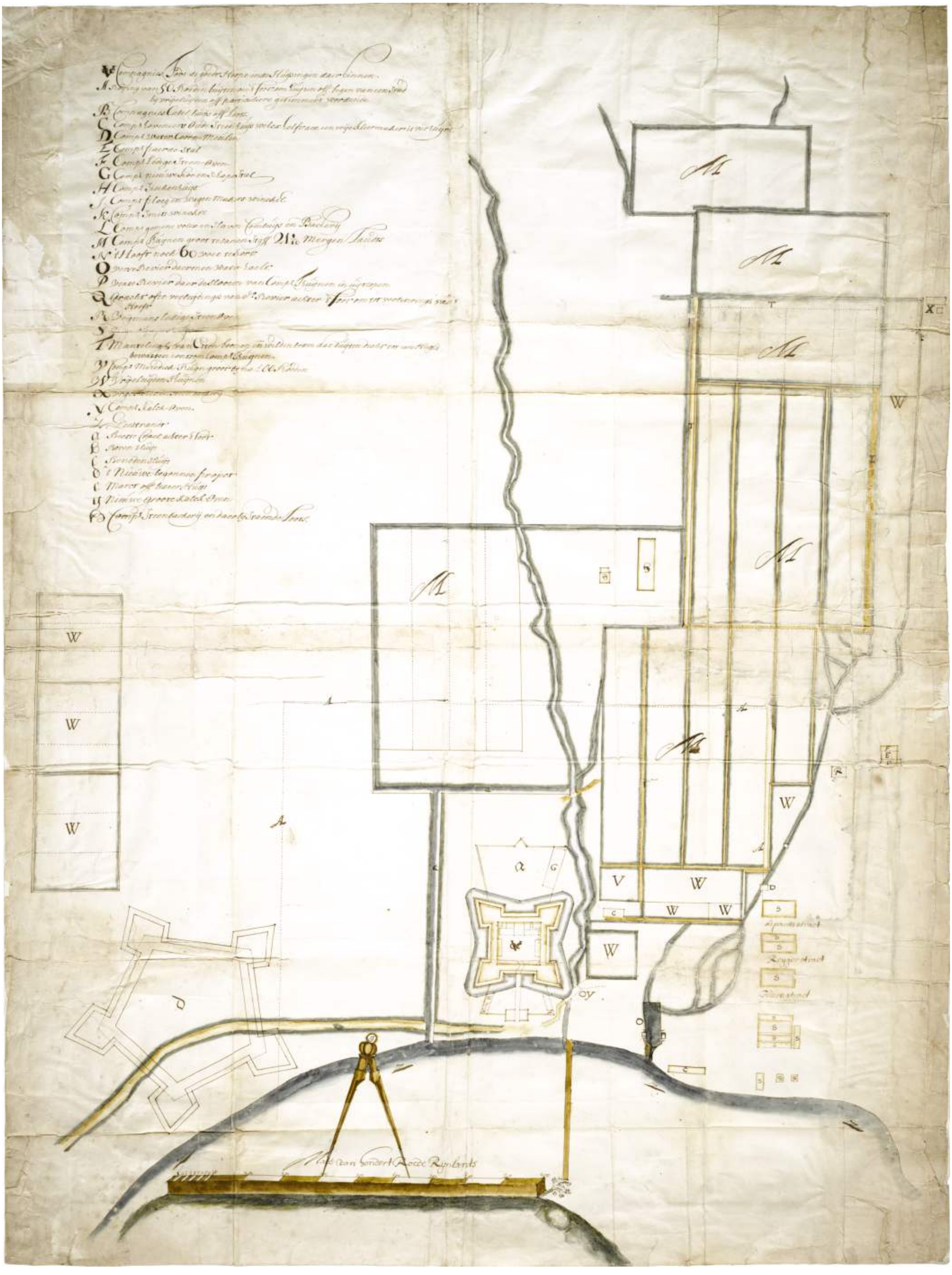
W
W
W

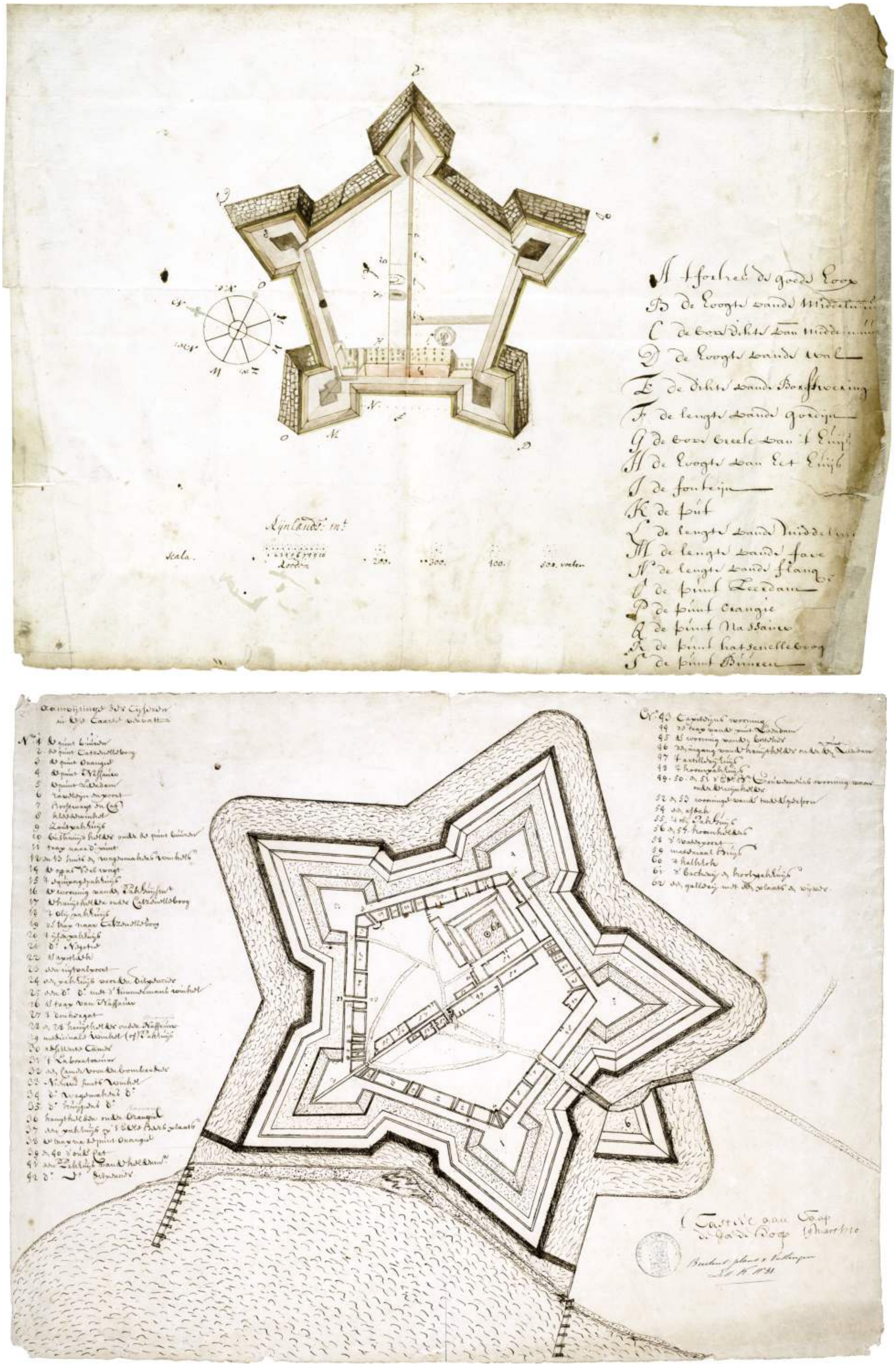
A Hoofreed de goede Hoop
B de Hoogte daarop Middelburg
C de Goede Hoek van Middelburg
D de Hoogte daarop Veere
E de Hoek daarop Vlissingen
F de Lengte daarop Goereé
G de Goede Hoek van 't Eylandt
H de Hoogte van 't Eylandt
I de Fonteijn
K de Put
L de Lengte daar Middelburg
M de Lengte daar Face
N de Lengte daar Flanq
O de Punt Zeerdam
P de Punt Oranje
Q de Punt Nassauw
R de Punt Hatsenellenborg
S de Punt Buiren
Schaal
Londen
200.
300.
100.
600. voeten
Nr 1 de Punt Buiren
2 de Punt Hatsenellenborg
3 de Punt Oranje
4 de Punt Nassauw
5 de Punt Zeerdam
6 Casteleyn Inwoont
7 Poorte waar de Cas
8 Hoofdwacht
9 Zeedijk
10 Gasthuijs Hoek daar onder de Punt Buiren
11 Straat naar de Punt
12 en 13 Huijs en Magazijn daar Wacht
14 de oude Veer straat
15 't Schuijtgat dijk
16 de woning daar Pakhuijsen
17 Hoofdwacht daar onder Hatsenellenborg
18 't Oly pakhuijs
19 de Straat naar Hatsenellenborg
20 't Visgat dijk
21 de Magazijn
22 Magazijn
23 den Ingang
24 een pakhuijs voor de Bilgaarde
25 een de 2de huijs met 't timmermans woonhuijs
26 de Straat van Nassauw
27 't Donkergat
28 en 28 Hoofdwacht daar onder Nassauw
29 militaire Woonhuijs of Pakhuijs
30 Officiers Camer
31 't Laboratorium
32 een Camer voor de Commandeur
33 Militaire Huijs
34 de Magazijnen
35 de Schuijtgat
36 Hoofdwacht daar onder Oranje
37 een pakhuijs de 's Lands Artillerij plaats
38 de Straat na de Punt Oranje
39 en 40 de Oude Put
41 een Pakhuijs daar Wacht
42 de Smidse
Nr 43 Casteleyns woning
44 de Straat naar 't Zeedam
45 de woning daar
46 de Ingang daar Hoofdwacht
47 't Artillerij huijs
48 't Provisiehuijs
49. 50. en 51 de Officiers woning
met Hoofdwacht
52 en 53 woning daar
54 de Stal
55 't Pakhuijs
56 en 57 Hoofdwacht
58 't Waterpoort
59 Militaire Huijs
60 't Kalkhok
61 't Bakhuijs en Hoedjespakhuijs
62 de Gallerij met de plaats de Vijver
't Fortres aan Zee
de Goede Hoop
Bouwkundige plans en Delineatien
Ao 1741

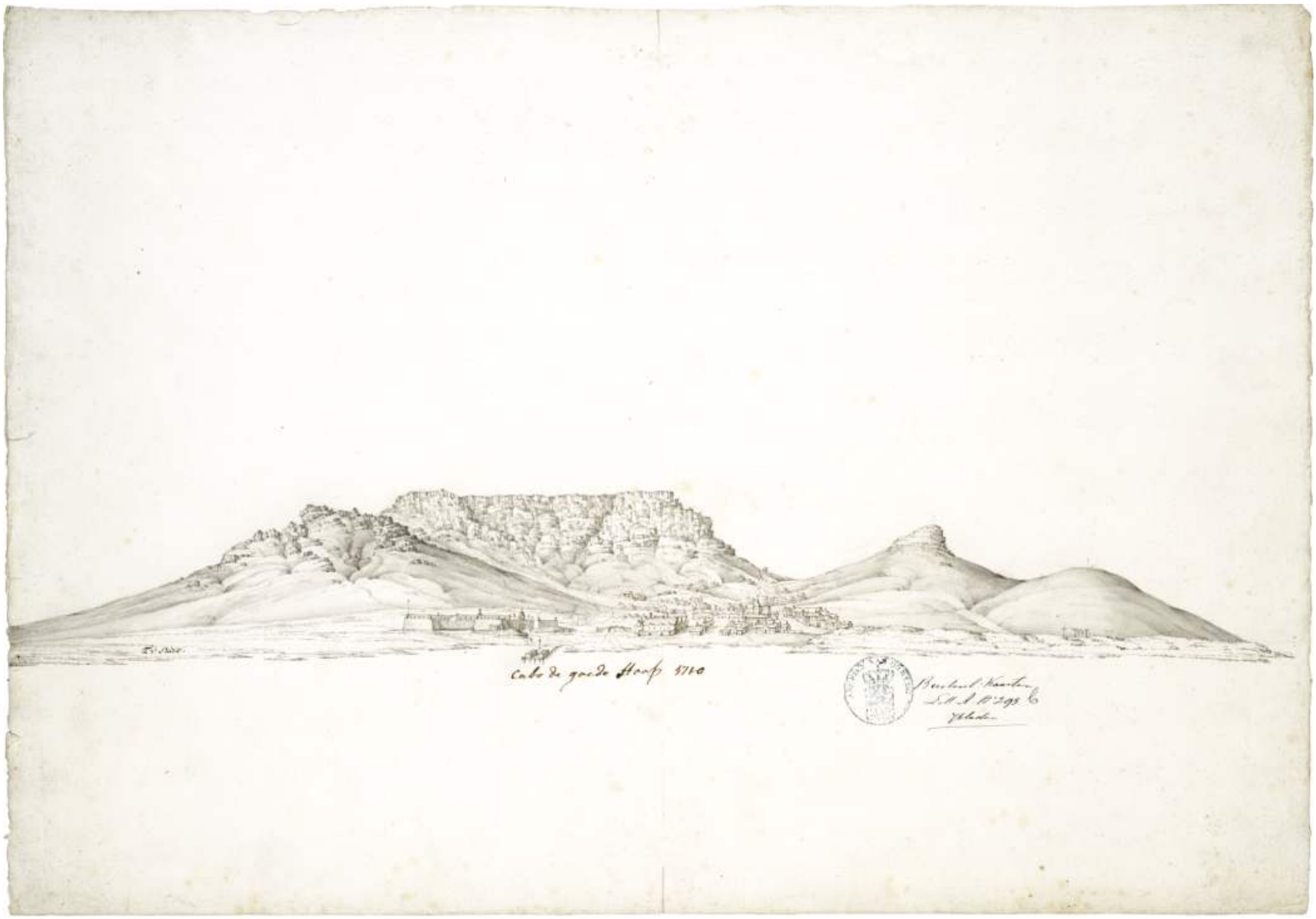

blad 80 boven / sheet 80 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 829.

[Anoniem, ca. 1691] :
[Anonymous, c. 1691] :

[Plattegrond van het Kasteel].

[Plan of the Castle].

Schaalstok van 10 Roeden Rijnls: mt. = [ca. 1 : 1.500].
Scale-bar of *10 Roeden Rijnls: mt.* =
[approximately 1 : 1,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34 x 44 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34 x 44 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m S :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to S :

A. T Fortres de goede hoop.
B. De hoogte vande Middelmuur.
C. De bove dikte van middelmuur.
D. De hoogte vande wal.
E. De dikte vande Borstwering.
F. De lengte van de gordijn.
G. De bove breete van 't huijs.
H. De hoogte van het huijs.
I. De fonteijn.
K. De put.
L. De lengte vande middelmu[ur].
M. De lengte vande face.
N. De lengte vande flanq.
O. De punt Leerdam.
P. De punt Orangie.
Q. De punt Nassauw.
R. De punt katsenelleboog.
S. De punt Buuren.

Gouverneur Simon van der Stel (1679-1699) liet in 1691 deze kaart met de afmetingen van de diverse gebouwen in het Kasteel maken ter illustratie van zijn rapportage aan Heren Zeventien van 19 juli 1691. Voltooid waren toen de stenen omwalling met de vijf bastions (O t/m Q), een rij dienstverblijven langs de westelijke muur, hier het 'huys' genoemd (G, H), en de midden over het binnenplein lopende dwarsmuur (B, C en L). Deze extra verdedigingsmuur binnen het Kasteel was gebouwd op advies van bezoekend commissaris-generaal Hendrick Adriaan van Rheede tot Drakensteijn, die in 1685 een uitgebreide inspectie aan de Kaap uitvoerde. Van der Stel schrijft dat de muur is opgemetseld van 'klipstenen en kalk', 542 voet lang, 39 voet hoog en aan de basis 10 voet breed is (ongeveer 170 meter lang, 12 meter hoog en 3 meter breed). Verder waren de fundamenten gelegd voor de kerk, kelders, pakhuizen en woningen voor de compagniesdienaren; zie de plattegrond op blad 80 onder. In de zuidhoek was al begonnen aan een sierlijke binnentuin met 'fonteijn' (I) die aan Van der Stels privé-vertrekken grensde.

In 1691 Governor Simon van der Stel (1679-1699) had this map made with the dimensions of the various buildings in the Castle to illustrate his report to the Gentlemen Seventeen dated 19 July 1691. At that time the stone walls with the five bastions (O to Q), a row of official dwellings along the western wall, here called the 'house' (G, H), and the transverse wall crossing the middle of the inner court (B, C and L) had been completed. This extra defensive wall was built inside the Castle on the advice of the visiting Commissioner-General Hendrick Adriaan van Rheede tot Drakensteijn, who carried out an extensive inspection of the Cape in 1685. Van der Stel writes that the wall was built of 'stone and lime', was 542 feet long, 39 feet high and at its base 10 feet wide (that is, approximately 170 metres long, 12 metres high and 3 metres wide). Moreover the foundations had been laid for the church, cellars, warehouses and dwellings for the Company's servants; see the ground-plan on sheet 80 below. On the southern corner a start had been made on a decorative inner garden with a 'fountain' (I) which bordered on Van der Stel's private apartments.

blad 80 onder / sheet 80 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.103.

[Elias van Staden], 19 Mart 1710 :

T Casteel aan Caap / de Goede Hoop.

The Castle at the Cape of Good Hope.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 32 x 41 cm.
1 map : ms on paper, 32 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [links en rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 62 :
Explanations: [left and upper right] a key to the numbers 1 to 62 :

Aanwijsinge der Cijferen in dese Caarte vervatt.
N:o. 1. De punt buuren.
2. De punt Catzenelleboog.
3. De punt Orangie.
4. De punt Nassauw
5. De punt Leerdam.
6. Raveleijn en poort.
7. Hooftwagt en Cas.
8. Kleedewinkel.
9. Zoutpakhuijs.
10. Buskruijd kelder onder de punt buuren.
11. Trap na d:o punt.
12. en 13. Smits en wagenmakers winkels.
14. De oppasserswagt.
15. 'T Equipagepakhuijs.
16. De wooning vanden Pakhuijsm:r.
17. De kruijtkelder onder Catzenelleboog.
18. 'T Olijpakhuijs.
19. De trap naar Catzenelleboog.
20. 'T IJserpakhuijs.
21. D[itt]o Negotie.
22. De apotheek.
23. Een uijtvalpoort.
24. Een pakhuijs voor den dispencier.
25. Een d[itt]o d[itt]o met d'timmermans winkel.
26. De trap van Nassauw.
27. 'T Donkergat.
28. en 28. Kruijtkelder onder Nassauw [met latere hand doorgehaald en veranderd in Orangie].
29. Medicinale winkel (of) Pakhuijs.
30. Adsistente Camer.
31. 'T Laboratorium.
32. Een camer voor den bombardier.
33. Nieuwe smits winkel.
34. D[itt]o wagemakers d[itt]o.
35. D[itt]o kuijpers d[itt]o.
36. Kruijtkelder onder Orangie [met latere hand doorgehaald en veranderd in Nassauw].
37. Een pakhuijs op 's Edele Heers plaats.
38. De trap na de punt Orangie.
39. en 40. D'Oude Cat.
41. Een Pakhuijs vande kelderm:r.
42. D[itt]o d[itt]o dispencier.
43. Capiteijns wooning.
44. De trap van de punt Leerdam.
45. De wooning vande bottelier.
46. Den ingang vande kruijtkelder onder den punt Leerdam.
47. 'T Artillerijhuijs.
48. 'T Koornpakhuijs.
49. 50. en 51. D'Ed:e H:r Gouverneurs wooning waar onder de wijnkelder.
52. en 53. Wooninge van de tweede persoon.
54. Een afdak.
55. 'T Olij Pakhuijs.
56. en 57. Koornkelders.
58. D'Waterpoort.
59. Materiaal Huijs.
60. 'T Kalkhok.
61. D'Backerij en koolpakhuijs.
62. Een gallerij met een plaats en vijver.

Van het Kasteel, dat in deze vorm vrijwel ongewijzigd bewaard is gebleven, werd in 1710 door de sergeant Elias van Stade(n) deze plattegrond getekend in opdracht van oud-gouverneur-generaal Joan van Hoorn, die tijdens zijn terugreis in 1709-1710 als commissaris de Kaap inspecteerde. Van Staden vergezelde hem vanuit Batavia naar Amsterdam en zou na zijn terugkeer in Oost-Indië nog een mooie carrière maken en opklimmen tot kapitein. De oudste gebouwen aan de zuidwestkant tussen de punten Nassauw en Leerdam (4 en 5), die ook zijn afgebeeld op de vorige kaart, hebben in de tussenliggende jaren deels een andere functie gekregen toen Van der Stel zijn privé 'gallerije met een plaats en vijver' (62) liet aanleggen. Behalve de middenmuur is ter verbetering van de defensie voor de toegangspoort een klein ravelijn aangelegd; zie ook Van Stadens aanzicht vanuit zee op blad 81. De diverse veranderingen aan het Kasteel en de kustverdediging in de achttiende eeuw worden nader beschreven op blad 90 en volgende.

In 1710 the Sergeant Elias van Stade(n) drew this ground-plan of the Castle, which has remained practically in this form, on the instructions of former Governor-General Joan van Hoorn, who inspected the Cape as Commissioner during his voyage back in 1709-1710. Van Staden accompanied him from Batavia to Amsterdam and after he returned to the East Indies would still have a fine career and rise to the rank of captain. The oldest buildings on the south-western side between the points *Nassauw* and *Leerdam* (4 and 5), which were depicted on the previous map, have partly been given another function in the intervening years when Van der Stel had his private 'gallery with courtyard and pond' (62) laid out. Apart from the inner wall, to improve the fort's defensive properties a small ravelin has been constructed in front of the entrance gate; see also Van Staden's view from the sea on sheet 81. The various alterations made to the Castle and the coastal defences in the eighteenth century will be described further on sheet 90 and following.

blad / sheet 81:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.86.

E v. Stade:, 1710 :

Cabo de goede Hoop 1710.

The Cape of Good Hope 1710.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 37 x 53 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 37 x 53 cm.

De 'Caabse Vleck' was anno 1710 uitgegroeid tot een kleine stedelijke nederzetting met een regulier, rechthoekig stratenpatroon, die zich in de achttiende eeuw gestaag verder zou uitbreiden over het achterland. Middelpunt vormde het in 1704 ingewijde kerkje met rieten dak aan de Heerestraat, dat in de tekening goed te herkennen is. De brede straat rechts van het kerkje is de latere Heerengracht (Adderley Street). De Compagniestuin achter de kerk wordt aan het gezicht onttrokken door de bebouwing. Op de hellingen van de Tafelberg zijn intussen de eerste grotere percelen landbouwgrond door vrijburgers in gebruik genomen en bebouwd. Geheel rechts is de gerechtsplaats met galgen zichtbaar. Het opschrift van de kaart is waarschijnlijk door de latere eigenaar Cornelis Jacob van de Graaff toegevoegd.

(vervolg op pag. 82 / continued on p. 82)

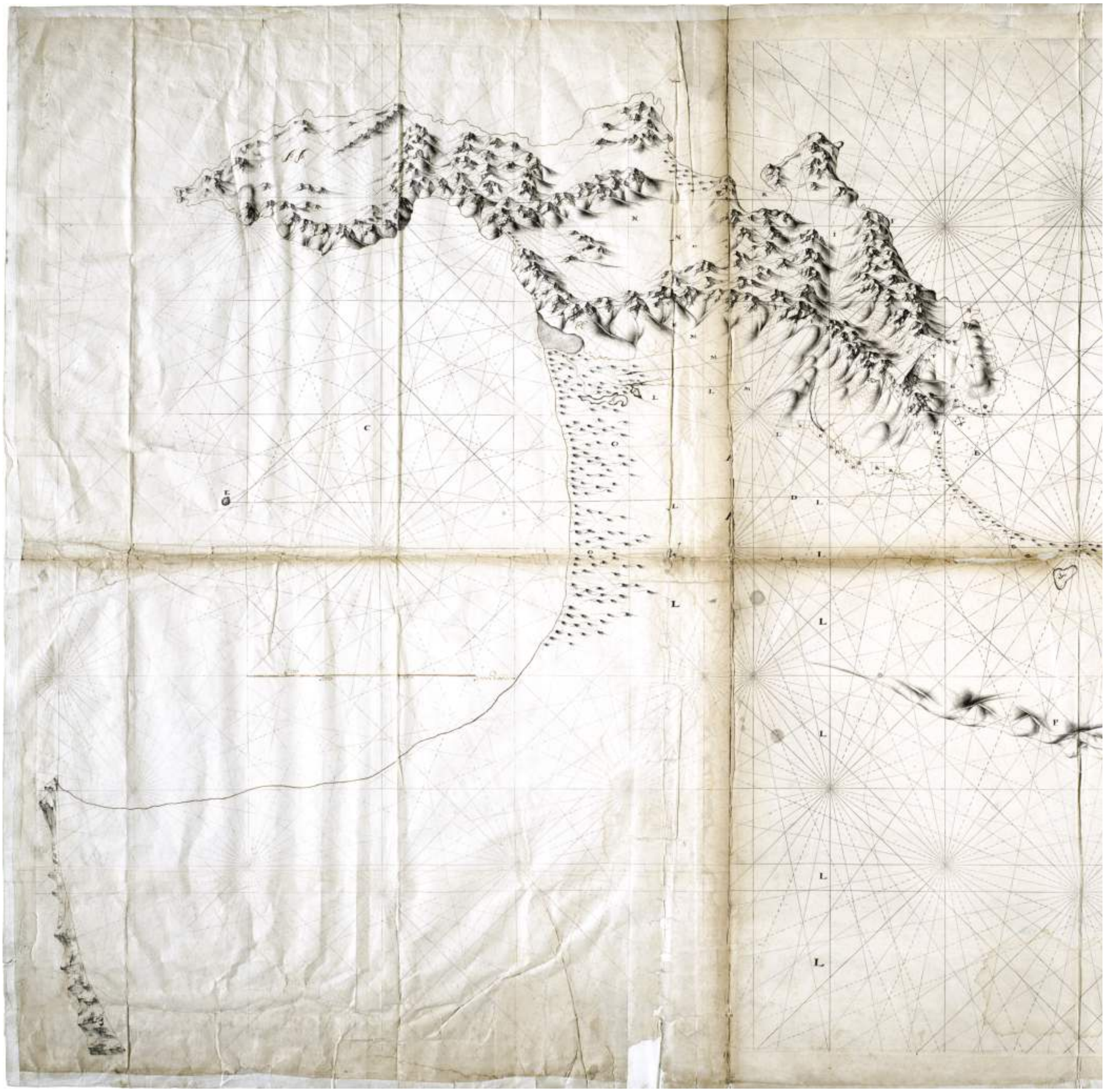

(vervolg van pag. 81 / continued from p. 81)

By the year 1710 the 'Cape Township' had grown into a small urban settlement with a regular, square pattern of streets, which in the eighteenth century would expand steadily over the hinterland. The middle point was formed by the little church with thatched roof consecrated in 1704, which can easily be recognized in the drawing. The wide street to the right of the church is the later Heerengracht (Adderley Street). The Company garden behind the church is blocked from view by the buildings. In the meantime the first larger parcels of agricultural land on the slopes of the Table Mountain have been opened up and cultivated. On the far right the place of execution with the gallows can be seen. The caption on the map was probably added by the later owner, Cornelis Jacob van de Graaff.

bladen / sheets 82-83:

Nationaal Archief, 4.VEL 806.

[Pieter Potter, 1657] :

[Kaart van de Valsbaai tot de Tafelbaai].

[Map from False Bay to Table Bay].

Schaalstok van 3000 Roeden = [ca. 1 : 73.700].
Scale-bar of *3000 Roeden* = [approximately 1 : 73,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 77 x 153 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 77 x 153 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechts] een legenda bij de letters A t/m Z en AA t/m OO :
Explanations: [right] a key to the letters A to Z and AA to OO :

A. 'T Groote velt ende wijte tusschen beijde baijen.
B. Taeffel baij.
C. Baij fals.
D. Linij dwars over de vlackte tusschen beijde de taeffel ende baij falco.
E. Clip inde baij falce.
F. Vijff plaetsen op en in 't geberghte daer men de hottentoos soude conen besluijten met halve reduijten en affsnijdingen offte vleugels.
G. Taeffel valeij.
H. Reduijt duijnh ende Coorenhoop.
I. Hout valeij.
K. Hout baij.
L. Altemaelen sand' en klijn singel stenigh lant onbequaem te bebouwen tot al verbij 't luperts geberghte geteekent met de letter P. ende de fuijck berghen geteeckent; OO.
M. Binnen de getipte linij aen 't Caepse geberghte meest bequaem bou ende wijland.
N. Berghvaleij bequaem tot weijde ende oock tot corenlanden maer soude te moeijlijck op 't geberghte te halen wesen.
n. Bequaeme Corenlanden maer soude als geseijt over 't geberghte met esels moeten gedragen warden.
O. Seer hooge ende oock leege duijnen aen de baij fals, wel een uijr gaens breet ende veel dubbelt.
P. Lupaerts geberghte offte lupaerts berghen.
Q. 'T Vaste ende hoogh over geberghte van africa.
R. D'Uijtgedeelde landerijen met haer huijsen daert op staende sijnde geteeckent met dese .tuttelties.
r. Comp:s boomgaerd.
T. Taeffel bergh.
V. Leeuwenbergh.
W. 'T landt door de H:r Commissaris aenden Command:r vergunt, doch is vermits manquement van weijden hier omtrent tot weijlant voor d'E. Comp:e gelaeten: om dat de beesten oock des te beeter daer voor de Hottentoos met te minder wacht cunnen bewardt blijven. etc. sulx d'E command:r daer tegen op ander plaetsen den bosheuvel voornemens is uijttekiesen.
X. Robben-eijlant.
Y. Sout pannen.
Z. Vrack van Haerlem.

AA. Landt vande Caep dit Jaer 1657. vorder tedegen ende partinent ondersocht gepeijlt ende affgemeten.
EE. Steenberghen op verschijden plaetsen te passeren ende te besluijten als aengewesen met de letter .F.
FF. Bosbergen, onbeklimmelijck.
GG. De wintbergh.
hh. Lacken waters.
JJ. Hollanse riet beecq off revier vol Hollans riet wassenden.
kk. Groote berghrevier langhs welcke goet boulandt is op verscheijden plaetsen.
LL. Reijswegh door ons volck int lant gedaen.
m.m. Zadelbergh.
n.n. Parl en diamant bergh.
OO. Fuijck bergen.

Deze kaart, welke een combinatie vormt met die op de bladen 244-245 boven, bestrijkt het gebied rondom de Kaap zoals dat in 1657 bekend was aan de Compagnie. De bedekking begint in het zuiden geheel links bij de bergketen van Hottentots Holland en reikt via de Valsbaai, het Kaaps Schiereiland en de Tafelbaai noordwaarts tot het Robbeneiland en het 'Lupaerts geberghte' (P) ofwel de Tijgerbergen in het binnenland. De aanluitende kaart op de bladen 244-245 toont een reisroute naar het noorden tussen de huidige Wemmershoekberge(n) (OO) en de Paarlberg (hier 'Parl en diamant bergh' genoemd, n.n.) door tot aan de Grote Bergrivier (k).

Aangezien door stormen en overstromingen de gewassen in de Compagniestuin achter het fort herhaaldelijk werden beschadigd en soms hele oogsten mislukten, werd al vroeg buiten de Tafelvallei naar geschikter bouwland uitgekeken. In eerste instantie werd dit gevonden in de vallei van de Liesbeek, waar vanaf 1657 percelen land aan vrijburgers werden uitgegeven (R). De stippellijn M geeft een verlenging van de strook goede landbouwgrond aan. Ander potentieel akkerland tekende Potter in bij (N), boven in de kaart, tussen het huidige Vishoek aan de Valsbaai links en Noordhoek aan de Chapman's Bay rechts. Het problematische transport door de bergen van de landbouwproducten verhinderde vooralsnog vestigingsplannen in die vallei. De 'Heer Commissaris' die Potter noemt (W)